

Пат за превенција

МЕХАНИЗАМ НА
УПАТУВАЊЕ ЗА
ПРЕВЕНЦИЈА ОД
РАДИКАЛИЗАЦИЈА

Д-Р МАРИЈА РИСТЕСКА

Пат за превенција

МЕХАНИЗАМ НА УПАТУВАЊЕ ЗА
ПРЕВЕНЦИЈА ОД РАДИКАЛИЗАЦИЈА

Д-Р МАРИЈА РИСТЕСКА

Овој модел на политика беше развиен во рамките на проектот: „Едуцирај за да превенираш – Зајакнување на училишниот кадар и родителите за градење на отпорност кај младите кон насилан екстремизам“ имплементиран преку Центарот за истражување и креирање политики – ЦИКП и Центарот за образован развој – ЦОР во соработка со НЕКСУС граѓански концепт. Оваа публикација е подготвена и поддржана од Мисијата на ОБСЕ во Скопје и Хедаја Центарот за усовршување при справување со насилан екстремизам како дел од STRIVE Глобалната Програма, преку Инструменталниот придонес за стабилност и мир (ИпСМ) на Европската Унија.

Мислењата и ставовите што се изјаснети во оваа публикација не ги застапуваат мислењата на ОБСЕ или Европската Унија или која било друга организација за поддршка.

Содржина

Вовед.....	5
1. Превенција од насилен екстремизам.....	7
2. Заштита од радикализација – пристап кон јавното здравје...9	
3. Мапа и капацитет на институциите.....	11
3.1. Национален комитет за Спречување насилен екстремизам и Борба со тероризам (СНЕ и БТ).....	11
3.2. Општина.....	13
3.3. Центар за социјална работа.....	14
3.4. Училишта.....	16
3.5. Здравствени установи.....	16
3.6. Религиозни заедници.....	18
4.Механизам на упатување.....	20
4.1 Структура, улога и подготвеност на моделот на упатување.....	24
4.2. Процес на упатување.....	31
Фаза 1: Иницијација.....	31
Фаза 2: Проценка.....	33
Фаза 3: Поддршка.....	36
5. Финансирање на моделот за превенција.....	38
6. Подигнување на свеста и обучување.....	40
7. Менаџмент на ризик.....	44
8. Операционализација на моделот – резултати од работилници за развој на политики.....	45
8.1. Гостивар.....	45
8.2. Тетово.....	47
8.3. Куманово.....	48
8.4. Скопје.....	49

Анекс 1: Договор за размена на информации	52
Анекс 2: Модел на Гостивар	54
Гостивар ростер на услуги.....	55
Анекс 3: Модел на Тетово.....	57
Тетово ростер на услуги	57
Анекс 4: Модел на Куманово	58
Куманово ростер на услуги	59
Анекс 5: Модел на Скопје и ростер на услуги	60

Вовед

Овој механизам на упатување се развива во рамките на „Едуцирај за да превенираш – Зајакнување на наставниот кадар и родителите за градење на отпорност кај младите кон насилен екстремизам“, имплементиран преку ЦИКП во партнерство со ЦОР и НЕКСУС, финансирани од Европската Унија во рамките на програмата Strive управувана од Хедаја, центарот за усовршување во превенцијата од насилнекстремизам. Проектот „ЕзаП“ сестремиконразвијањеотпор кај заедницата во однос на радикализација и насилен екстремизам преку давање моќ на првите образовни работници и родителите на учениците. Моделот се заснова на Мапирање и проценка на капацитетот на институциите на локално ниво спроведено од МОМ на крајот од 2018 година, како и Извештајот од Тркалезната маса со општинските чинители за имплементацијата на Националната стратегија за СНЕ што беше предводена од Мисијата на ОБСЕ за Скопје. Моделот на упатување за превенција од радикализација е координиран со тековни иницијативи од Потрага по заеднички јазик, финансирано од Британската амбасада и ЦИВИЛ Центарот за слобода коишто се финансирани од Американската амбасада.

Моделот на упатување „Пат за превенција“ (Passage4Prevent) е составен дел од правната и институционалната рамка на државата. Исто така, се заснова на искуства од други земји што имаат развиено и имплементирано системи на упатување како дел од нивните модели за предкриминал и превенција од радикализација што може да води до насилен екстремизам. Моделот е волонтерски по природа и се потпира на недискриминаторски проценки на ризик коишто ќе бидат спроведени од страна на обучени професионалци: небезбедносни чинители, каде што влегуваат тренери за психосоцијална грижа, наставници, здравствени работници, религиозни лица и лидери од заедницата кои ќе преземат проактивни и превентивни мерки за заштита на индивидуите, заедницата и општеството преку овозможување услуги за поддршка и третман за ослабнување на ризиците за радикализација, преку насочување на потребите за свртување на вниманието кон услуги што може да го

сменат однесувањето на индивидуите преку посебно скроен план за поддршка за оние што ќе бидат одвратени. Моделот на упатување се карактеризира со соработка со повеќе агенции кои треба да се надградуваат со постоечките координативни канали и протоколи за споделување информации за други појави, како што се: детска деликвенција, семејно насилство итн.

1. Превенција од насилен екстремизам

На државно и локално ниво, меѓуетничките односи во Република Северна Македонија меѓу заедниците продолжуваат да се одвиваат тензично, особено во делови од земјата каде што екстремистичките групи коишто користат насилство за постигнување на нивните политички цели сè уште се присутни и активни. Оттука, Владата на Република Северна Македонија на почетокот на 2018 година ја усвои Стратегијата за справување со форми на радикализација што може да води со насилен екстремизам. Стратегијата нуди нови, сеопфатни и холистички, превентивно базирани пристапи засновани на следниве водечки Принципи за справување со насилен екстремизам – СНЕ: принципот на конституционалност и легалност; принципот на владеење на правото, почитувањето на човековите права и слободи, без дискриминација и фокусирање на заштита на личните податоци; принципот за обезбедување една безбедна, заштитена и суверена Република Северна Македонија; принципот на сеопфатен национален пристап.

Целта на Националната стратегија е да овозможи и промовира безбедна, заштитена и перспективна земја преку координирани активности што превенираат, заштитуваат, бараат и одговараат на рана идентификација и детекција на факторите што придонесуваат за радикализам, екстремизам и насилно дејствување во форма на тероризам и/или терористички активности. Стратегијата на национално ниво цели кон подобрување на стандардизацијата на нејзиниот институционален одговор кон СНЕ преку создавање на разбирливи обуки и поддршка за меѓуагенциски информации, податоци и платформи за споделување при разузнавање, како и подобрување на взаемната доверба и соработка меѓу сервисот за владина безбедност и лидерите на заедницата. Стратегијата на општинско ниво цели кон развој на процесот и процедурите за охрабрување на програмите на заедницата за поддршка на општествената кохезија што превенира од насилен екстремизам.

Стратегијата се состои и од Пристапот на целата Влада (ПЦВ) како и Пристапот на целото општество (ПЦО), што во основа значи ангажирање на сите институции и општеството во целост преку превенција на знаци за радикализација. До овој степен,

основањето функционални тимови, работни групи, работни сили и институционална кооперација е неопходно за заштита и промоција на благосостојбата на децата, младите луѓе и возрасните од радикализација што може да води до насилан екстремизам.

Националната стратегија во Стратешката цел 1.3 Силна и отпорна заедница предвидува активност што е основа за овој документ. Активноста 1.3.8 регулира поставување на национален превентивен механизам на упатување на лица во период од 2018-2019 година. Механизмот се планира да ги вклучи: Националниот комитет за превенција од насилан екстремизам и борба против тероризам (НКПНЕБТ), Министерството за локална самоуправа, Единиците на локалната самоуправа, Државната комисија за односи со религиозните заедници и групи и Министерството за здравство во развојот и пилот фазата на националниот превентивен механизам. Нема друг акт што обезбедува правна основа за Националниот механизам за превенција за упатување на оценетите лица.

Поставувањето на механизмот за превенција за упатување на индивидуи е дел од збир на можности што ги хранат вложувањата за превенција од радикализација што може да води до насилан екстремизам. Примарната превенција ја гради заедницата со отпор и општествена кохезија што ќе одолее на појавата на радикализација. Се фокусира на: нерадикализирани заедници преку зголемување на свесноста за човековите права и управувањето; корупцијата; заканата од насилан екстремизам во школите; кампањи за јавна информираност и дебати во заедницата, како и обуки за вештини, како што се дијалозите; критичко размислување; медиумска писменост; решение на сите меѓуетнички и меѓуверски конфликти. Секундарната превенција го застапува Пристапот на цело општество преку ангажирање на различни акционери во заедницата за да изнајдат планови за поддршка на потенцијално радикализираните заедници и да понудат психосоцијална поддршка, менторство, да организираат дебати што ќе ги демистифицираат теолошките и доктриналните разлики и барања, да овозможат потребно образование и вештини што ќе го подобрат вработувањето, да понудат обуки и услуги со што ќе ги дефокусираат индивидуите од факторите на радикализација.

2. Заштита од радикализација – пристап кон јавното здравје

Националната стратегија за справување со насилниот екстремизам е предводена од следниве основни принципи за СНЕ: сигурни и безбедни граѓани на Република Северна Македонија; градење ефективни, отчетни и инклузивни институции што ќе ја поддржат и развијат јавната доверба; обезбедување животна средина што е корисна за зајакнување на економскиот развој; воспоставување национално единство и отпор во заедницата кон радикализација и насилен екстремизам.

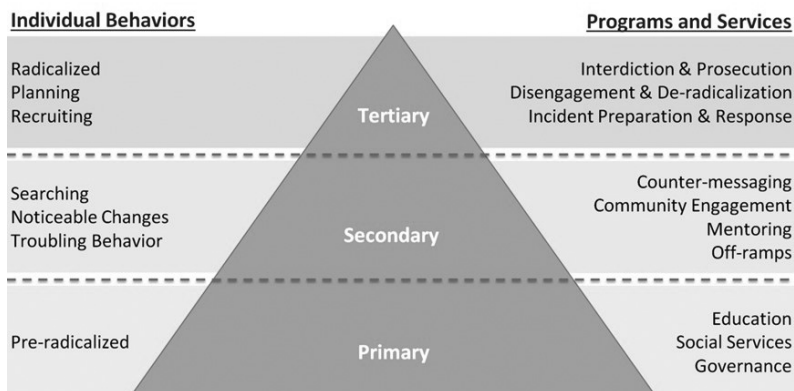
Стратегијата го поставува механизмот на превенција на упатување на индивидуи на локално ниво преку единиците на локалната самоуправа, коишто се најблиските тела до граѓаните и може да овозможат соодветна поддршка и услуги за превенција од радикализација што може да води до насилен екстремизам. Основата за општината да може да го постави моделот на упатување за заштита од радикализација се наоѓа во членот 21 од Законот за локална самоуправа што ја регулира општинската компетентност „општините независно и врз основа на закон може да го регулираат нивниот тип на работа во прилог на јавниот интерес и важноста за локалната заедница“. Во таа насока, општините имаат бројка на подготовки што се регулирани со членот 22 и исто така може да се сметаат како правна основа за механизам на превенција. На пример: општината е одговорна за општествена заштита и благосостојба на децата, а особено треба да ги заштити луѓето што се изложени на општествен ризик и да ја подигне јавната свест. Понатаму, параграфот 9 од истиот член ја регулира спремноста на јавното здравство каде што активностите за превенција и овозможување поддршка за луѓето со специфични потреби може исто да се сметаат како правна основа за воспоставување на моделот за превенција. Ако се земат предвид заедно, овие подготовки ја поддржуваат примената на јавното здравство во развојот на механизмот на упатување.

Пристапот кон јавното здравје ја препознава важноста за разбирање на радикализацијата што може да води до насилен екстремизам како општествена појава. Имајќи предвид дека оваа појава може да има далекусежано влијание врз општеството, многу подлабоко од физичката штета предизвикана од еден единствен напад,

и оттука се раѓа и потребата да се вклучи поширок размер на небезбедносни чинители, како професионалци за психосоцијална грижа, наставници и религиозни лица, како и лидери во заедницата кои ќе преземат проактивни и превентивни мерки за заштита на индивидуите, заедницата и општеството во целост¹.

Програмите за превенција што правната рамка во земјата дозволува да се основаат од страна на општините треба да целат кон „ризична“ публика и да бараат начини за интервенција на патот кај личноста што тргнала кон терористичка радикализација пред да ја премине линијата кон криминално дејствување. Овие се нарекуваат „скршнувачи“ („off-ramps“) или „програми за излез“. Тие се типично волонтерски и вклучуваат психосоцијална поддршка, менторство, теолошко/доктринална дебата, образование и/или обука и поддршка за вработување.

Слика 1²

1 OSCE 2019, “**Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: Navigating challenges and protecting human rights – A focus on South-Eastern Europe**”

2 Challengren, Jonathan et al. Countering Violent Extremism: Applying The Public Health Model, 1st ed. Georgetown University, Center for Security Studies, National Security Critical Issues Task Force, 2016, cited in OSCE 2019 “**Understanding Referral Mechanisms in Preg and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: Navigating challenges and protecting human rights – A focus on South-Eastern Europe**”

<http://georgetownsecuritystudiesreview.org/wp-content/uploads/2016/10/NSCITE-Report-on-Countering-Violent-Extremism.pdf>

3. Мапа и капацитет на институциите

Мапата на институциите и оценката на нивните капацитети за превенција од насилан екстремизам била развиена од страна на професорите Сузана Борнарова и Наташа Богоевска во име на Меѓународната организација за миграција³. Резултатите се презентирани во Извештајот на мапирање на институционалните капацитети за превенција од насилан екстремизам. Дополнително, се користат и два други извори: Студијата на основната линија: Перцепцијата на училишниот кадар и општинските службеници од Скопје, Куманово, Тетово и Гостивар за радикализацијата што води до насилан екстремизам и Извештајот за дискусиите на општинската Тркалезна маса за имплементација на Националната стратегија за СНЕ на локално ниво. Сите извори биле дадени во текот на 2018 година, користејќи учеснички методи на истражување. Врз основа на овие информации, институциите што треба да се вклучени во моделот за превенција на упатување на индивидуи се по следниов редослед:

3.1. Национален комитет за справување со насилан екстремизам и борба со тероризам (СНЕ и БТ)

Националниот комитет за справување со насилан екстремизам (СНЕ) и борба со тероризам (БТ) е основан со одлуката во 2017 година како национално координативно тело за мониторинг и анализа на ситуацијата во СНЕ и БТ и за координација на активности на релевантните институции во работењето за решавање на појавата на насилан екстремизам и дејствија на тероризам. НКСНЕБТ го управува и претставува Националниот комитет. Составот на Националниот комитет е направен од сите релевантни институции⁴

3 Bornarova Suzana and Bogoevska Natasha (2018), *Report on mapping of the institutional capacities for prevention of violent extremism*, IOM

4 Ministry of the Interior; Ministry of Defense; Ministry of Justice; Directorate for Execution of Sanctions; Ministry of Foreign Affairs; Ministry of Local Self-Government; Ministry of Labor and Social Policy; Ministry of Education and Science; Ministry of Health; Ministry of Information Society and Administration; Ministry of Transport and Communications; Directorate for Financial Intelligence; Directorate for Financial Police; Customs Administration; The Intelligence Agency; The Basic Public Prosecutor's Office for Prosecuting Organized Crime and Corruption; Center for Crisis Management; Directorate for Protection and Rescue; Agency for Electronic Communications; Agency for Youth and Sports and the Commission for Relations with Religious Communities and Religious Groups

коишто придонесуваат од различни аспекти за превенција и справување со насилен екстремизам и борба со тероризам, така што создава основа за соработка на повеќе сектори на стратешко ниво. Комитетот прави нацрт на национални стратегии за СНЕ и БТ со соодветни акциони планови; координира и насочува активности за сите правни субјекти вклучени во имплементацијата на плановите коишто произлегуваат од националните стратегии во оваа област; воспоставува интензивни контакти со претставници од граѓанскиот сектор, локалната самоуправа, религиозните заедници, експертите и научната јавност сè со цел да се дефинираат и имплементираат соодветните мерки за СНЕ и БТ; ги надгледува регионалните и глобалните трендови и комуницира со релевантните институции и партнери на регионални и меѓународни нивоа; го координира процесот на спроведување евалуации, анализи и истражувања за причините, произлезените форми, но и за новите трендови во регрутирањето терористи и ги координира активностите поврзани со имплементацијата на националните кампањи за заштита од насилен екстремизам и радикализација и борба со тероризам, организирањето на широко инклузивни јавни дебати, форуми, семинари и слично.⁵

Мапирањето на извештаите оценува дека „актуелниот статус на Националниот координатор и замениците-координатори не создаваат можности за организирано институционално дејствување.“ Не сите членови на Комитетот имаат капацитет за мониторинг, анализа и координација на сите активности кои целат кон превенција на насилен екстремизам. Оттука, мапирачкиот извештај на МОМ препорачува специјализирани тренинзи особено за претставниците од институциите што не припаѓаат на безбедносниот систем; како и тренинзите што се фокусирани на општествената компонента за превенција, којашто иако е конкурентна на многу други институции вклучени во работата на Националниот комитет, не е доволно препознатлива и промовирана.⁶

5 Decision on Establishment of National Committee for CVE and CT (Official Gazette of the Republic of North Macedonia No. 98/2017)

6 Bornarova Suzana and Bogoevska Natasha (2018), *Report on mapping of the institutional capacities for prevention of насилен екстремизам*, IOM

3.2. Општина

Општините се единици на поднационална самоуправа. Листата на подготовки за коишто општините се одговорни да ја изведат работата во јавниот интерес се регулирани во членот 22 од Законот за локална самоуправа: Урбано планирање (урбано и рурално), заштита на животната средина и природата, локален економски развој, комунални активности, култура, спорт и рекреација, социјална и детска заштита, образование - основање, финансии и менаџмент на училиштата сè до секундарно ниво на соработка со централната власт, заштита на примарното јавно здравство, мерки за заштита и спасување на граѓаните, заштита против пожари, супервизија околу спроведување на изведбите на подготовките и други задачи кои се наведени во Законот⁷. Општините се управувани од градоначалник и Општински совет. Меѓу подготовките од страна на Советот се и: усвојувањето општински статут, издавање одлуки и други акти, одлучност за просторно, основно и детално урбано планирање, усвојување на буџетот и финансиските пресметки за имплементација на буџетот, надгледување на работата на јавните институции, услужните дејности и други тела кои се основани и/или менаџирани од страна на општината.

Секој треба да има предвид дека работата со политиките за спречување насилан екстремизам во земјава само што започнала, па нејаснотиите може да потекнуваат од ниското ниво на знаење и свест за националната политика за СНЕ и отсуството на систем што ќе одговори на насилниот екстремизам. Од усвојувањето на Националната стратегија за СНЕ од страна на Владата на Република Северна Македонија во февруари 2018 година, општините исто така се одговорни за придонес кон системот за институционален одговор на оваа појава. Од општинските власти се бара да изготват локални планови за дејствување и заедно со локалните тимови да придонесат во имплементацијата на националната Стратегија за СНЕ.

Во секој пристап заснован на заедницата за превенција од радикализација што може да води до насилан екстремизам општината е централната институција каде што се зацврстува

⁷ Law on Local Self-government (Official Gazette of the Република Северна Македонија No. 5/2002)

моделот за превенција. Како и да е, два извештаи за истражување покажуваат дека „на општините им треба подигнување на свеста, така што сите во нивните општини подеднакво ќе ги разберат ризиците и опасностите поврзани со допуштање на екстремизмот да ги заземе нивните општества, па на тој начин да го спречи отпорот против оваа појава.“⁸

Истражувањето на ЦИКП прикажува дека свесноста на општините работи застарено во однос на нивната улога во спречувањето на насилниот екстремизам. Дополнително, ниту Стратегијата, ниту општините, како што е и забележано од истражувањето, не се свесни за одговорноста при собирање на базите на податоци за НЕ. Понатаму, капацитетите на општините мора да се подобрат за да имаат активна улога во системот како одговор за насилниот екстремизам, но исто така да следат и да даваат извештај за бројката, карактерот и нивото на насилни инциденти, како и екстремистичка реторика која ја користат повеќето од службите во заедницата. Поставувањето на систем за собирање податоци и нивно одржување на локално ниво како и на регуларни извештаи и анализи од трендовите на национално ниво би можеле да бидат критични.⁹

3.3. Полиција

Јавната и националната безбедност се овозможува преку Министерството за внатрешни работи (МВР) и полициските сили¹⁰. Стратешкиот план на Министерството за внатрешни работи 2018-2020¹¹ вклучува реформски активности коишто ќе дозволат учество во борбата против модерните безбедносни закани и предизвици, вклучувајќи тероризам и насилен екстремизам.

8 Filip Stojkovski & Natasia Kalajdziovski (2018), Community Perspectives on the Prevention of National Extremism in Macedonia, Democracy Lab and Bergof Foundation

9 Filip Stojkovski, Ivan Stefanoski, Kristijan Aleksovski (2019), *Baseline study: Perceptions of front-line school workers and community officials from Skopje, Kumanovo, Tetovo and Gostivar on radicalization leading to violent extremism*, CRPM

10 Law on internal affairs (Official Gazette No. 42/2014, 116/2014, 33/2015), available online: <http://www.mvr.gov.mk/Upload/Documents/ZVR%20nov%20precisten%2005.03.15.pdf>

11 Strategic plan of the Ministry of Interior 2018-2020, available online: [https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%A1%D0%9F-2018-2020-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D1%98%D1%82\(1\).pdf](https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%A1%D0%9F-2018-2020-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D1%98%D1%82(1).pdf)

Полициската работа се спроведува преку Бирото за јавна безбедност, а имплементацијата на секторите за внатрешни работи преку бази на територијата во зависност од географската површина, бројот на население, бројот на криминални дела и прекршоци. Во тој поглед, Секторот за внатрешни работи, според Законот, ги има следниве одговорности за превенција од насилан екстремизам: мониторинг и анализа на безбедносната ситуација и појави што ја ставаат во опасност јавната безбедност; и работата на превенција од криминал. Внатрешната организација и систематизација на работите во Секторот за внатрешни работи, како и полициските станици и единици, ја овозможуваат основата за спроведување на превентивните активности поврзани со насилниот екстремизам преку полициските службеници на локално ниво¹². Во секоја полициска станица каде што е основан сектор за внатрешни работи, има три инспектори за превенција: за јавен ред и мир, за сообраќај и за криминални дела¹³. Сепак, капацитетот за превенција беше успешно изграден преку имплементацијата на проектот „Полицијата на заедницата во функција на превенција од радикализација и насилан екстремизам“ со поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје¹⁴. До овој момент, и според Правилникот за имплементација на полициските работи, полицијата на заедницата, чуварите, патролирањето и мотопатролите, како и полициското дејствување се најрелевантни. Овие не се подеднакво развиени, ниту, пак, имаат примено специјализација во нивната улога при превенција од насилан екстремизам во локалната заедница, освен во Куманово, каде што во текот на 2018 година Министерството за внатрешни работи започна имплементација на проектот за вовед во чување на соседните земји или полициските службеници во Куманово¹⁵.

12 Bornarova Suzana and Bogoevska Natasha (2018), *Report on mapping of the institutional capacities for prevention of violent extremism*, IOM

13 Ibid

14 According to IOM *Report on mapping of the institutional capacities for prevention of violent extremism*, significant number of the police officers and employees in the Directorate for Security and Counterintelligence (1,400 police officers and 500 people in criminalistics) were trained.

15 Bornarova Suzana and Bogoevska Natasha (2018), *Report on mapping of the institutional capacities for prevention of violent extremism*, IOM

3.4. Центар за социјална работа

Центарот за социјална работа (ЦСР) како јавна институција за социјална заштита има јавно овластување да изведува активности за социјална заштита според Законот за социјална заштита. Според Законот за социјална заштита, ЦСР треба да имплементира мерки и активности за социјална превенција, односно да превенира појава на социјални ризици, рано откривање и рано лечење на лица изложени на социјален ризик сè со цел надминување или намалување на штетните последици од изложеноста на социјален ризик. Во сферата на социјалната превенција, мерките се преземаат за да се превенира појава на општествени ризици за индивидуи, семејството или група индивидуи преку образовна и советодавна работа, развој на реформи за самопомагање, волонтирање со личен ангажман и употреба на другите методи што кореспондираат на потребите на социјално заштитените корисници.¹⁶

Провизијата на социјалните услуги, вклучувајќи ги и превентивните активности од Центарот за социјална работа, се потпира врз соработката со повеќе служби за услуги со општината, предучилишните институции, училиштата, здравствените институции и други тела и авторитети, правни лица, индивидуи и соработници. ЦСР планираат превентивни активности во годишните работни програми, додека пак извештајот на МОМ за мапирање на проценките посочува дека годишните програми на СЦР околу превентивните активности се во исчекување, но нема распределени финансиски ресурси кои би биле наменети за ваквите активности што досега се имплементирани.

3.5. Училишта

Справувањето со насилниот екстремизам со ангажирање на училишниот кадар (учители, наставници, директор и административни работници) е делумно важен аспект во справувањето со насилниот екстремизам меѓу младите бидејќи во образованието или во неговиот недостаток може да лежи клучната компонента за тоа дали некој ќе развие екстремистички погледи

¹⁶ Law on Social Protection (Official Gazette of the Republic of North Macedonia No. 79/09, 36/11, 51/11, 166/12, 15/13, 79/13, 164/13, 187/13, 38/14, 44/14, 116/14, 180/14, 33/15, 72/15, 104/15, 150/15, 173/15, 192/15 and 30/16, 163/2017)

во нивниот животен век. Во тој поглед, постојат мерки коишто моментално се користат како следниве: педагошки мерки во основните училишта¹⁷ и педагошки мерки кои се применуваат за прекршување на одговорностите и неуспехот при исполнување на обврските од страна на еден ученик.¹⁸ Двете нивоа на образование нудат можност за родителите/старателите да се испратат на советување, каде што психологот или педагогот ќе овозможат советување за ученикот, откако ќе го заврши советувањето со родителите/старателите.¹⁹ Понатаму, се користи мерката на советување на упатување ако: за време на школската година ученикот има негативна оценка на три или повеќе предмети, ученикот има направено повеќе од 10 неоправдани или 100 оправдани отсуства, ученикот е недисциплиниран, ученикот го навредил наставникот, ученикот учествува во тепачки и други форми на насилство, ученикот покажува асоцијално или антисоцијално однесување, ученикот се однесува неморално или неетички и постигнувањата на ученикот се драстично намалени во краток временски период. Советувањето е спроведено во согласност со Програмата за советување на родители којашто е изработена од педагошката служба.²⁰

Како и да е, сите мерки коишто се искористени и новоразвиени мора да се совпаѓаат со концептот на превенција од насилен екстремизам и да ја намалат ранливоста што оди во прилог на радикализацијата. До овој момент, Студијата Основна линија на ЦИКП во однос на основните перцепции покажува дека: (1) училишниот кадар нема јасна претстава за разликите меѓу главните термини за СНЕ или за тоа што всушност претставува насилниот екстремизам; (2) нив исто така им фалат сознанија за повеќето од националните стратегии на темава. Студијата ги идентификува потребите на наставниците да вклучат теми за ризикот од насилен екстремизам во училишниот

17 Reprimand, verbal warning, written warning, reduction of behavior assessment, moving the student to another class and moving of the student to another elementary school, if there is consent from that school to accept the student

18 Written warning, warning before removal and removal from the public school. The pedagogical measure of removal can be imposed only for more severe violation of the duty determined by the statute of the school.

19 In accordance with the Program for Counseling of Students, prepared by the Pedagogical Service.

20 Bornarova Suzana and Bogoevska Natasha (2018), Report on mapping of the institutional capacities for prevention of violent extremism, IOM

наставен план и обуки²¹, како и за изворите и алатките за превенција на активностите во училиштата. Сè на сè, се препорачува еден систематски и стандардизиран систем за СНЕ во училиштата. Исто така, потребна е и реформата за советодавни услуги бидејќи така како што се сега поставени, се премногу формални, не се флексибилни и не се скроени за потребите и спецификите на животните ситуации на сите ученици и нивните семејства.²²

3.6. Здравствена нега

Во еден систем на повеќе агенции и институции за превенција од насилен екстремизам, сферата на здравствената нега е важна врска бидејќи вклучува систем од општествени и индивидуални мерки, активности и процедури за: чување и промоција на здравјето, превенција и рано откривање на болести и нивно уништување, навремено и ефективно лекување, здравствена грижа и рехабилитација и други мерки регулирани со Законот за социјална заштита и Законот за ментално здравје.²³ Иако нема никаква случајна врска меѓу менталната болест и насилниот екстремизам, има повеќе докази дека во многу случаи младината која е радикализирана кон насилство искусила осиромашено психолошко прилагодување.²⁴ Па оттука, справувањето со оваа појава во повеќето случаи треба да вклучува професионалци од сферата на менталното здравје и институциите со нивните моментални капацитети кои ќе бидат надградени и прилагодени на културната сензитивност што го опкружува третирањето на менталното здравје или друга психосоцијална грижа во секоја земја.

Психијатриските институции и центрите за ментално здравје нудат третман за луѓе со ментални здравствени проблеми од секаков

21 According to the study a large majority of teachers had not attended training on the topic of VE or ethnic/religious tolerance in the past five years (78%).

22 The IOM mapping study determines that Basically, the legislation on counseling is too restrictive, the approach, format and content of the professional work are inadequate, which reduces the possibilities for positive effects of the counseling. Namely, counseling in a group of up to 20 parents in precisely determined time terms is a limiting approach that lacks individualization.

23 Law on Mental Health - clear text - (Official Gazette of the Република Северна Македонија No.71/07, 150/15)

24 OSCE 2019, **“Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: Navigating challenges and protecting human rights – A focus on South-Eastern Europe”**

вид, промоција на менталното здравје и превенција од ментални болести и психосоцијална грижа, вклучувајќи рехабилитација во заедницата. Постојат три центри за ментално здравје на територијата на Скопје и по еден во Тетово, Струмица, Демир Хисар и Прилеп, како и три специјализирани центри за ментално здравје на деца и млади (два во Скопје и еден во Битола). Заштитата на менталното здравје на лицата со ментална болест се заснова на поддршка од и во заедницата каде што живеат тие бидејќи општинскиот совет основа Комитет за ментално здравје на прашања од интерес за лица со ментални болести. Според Законот, Комисијата ги изведува следниве активности: ја надгледува ситуацијата преку заштита на правата на лицата со ментални болести, ги прегледува жалбите од луѓе со ментални болести и предлага мерки до компетентните власти за подобрување на условите за сместување и грижа за лица со ментално здравје и изведува активности во согласност со Законот.²⁵ Како и да е, работата на овие комисии не е призната и видлива на локално ниво.²⁶

3.7. Религиозни заедници

Двете најголеми религиозни заедници, Македонската православна црква и Исламската религиозна заедница може да имаат многу важна улога како дел од системот на повеќе служби за услуги при превенција од радикализација на локално ниво, како религиозно-мотивираната радикализација, што е една од пресметаните ризици. Вклучувањето на религиозни заедници во системот овозможува шанса за понатамошно образование, демистификација на екстремно религиозните четива и создавање на убедлива алтернатива и справување со негативните четива. Дискусиите на тркалезната маса организирани од ОБСЕ и Националниот комитет за СНЕ и БТ покажале дека заедниците веруваат во силата на религиозните авторитети кои умеат и треба да играат конструктивна улога во превенцијата од радикализација што може да води до насилан екстремизам на две нивоа: (i) преку работа со семејствата и (ii) преку образување на младината и нудење на алтернативни интерпретации за учењата и четивата во коишто пропагираат некои екстремисти

²⁵ Ibid

²⁶ Bornarova Suzana and Bogoevska Natasha (2018), *Report on mapping of the institutional capacities for prevention of violent extremism*, IOM

проповедачи на исламот и христијанството. Религиозните лидери треба да имаат предвид да се доближат до семејствата бидејќи некои проблеми коишто се создадени во семејните односи може да станат придонесувачки фактор за индивидуата да тргне по патот кон радикализација. Работењето со семејствата е основно за да се развие културата на разбирање и меѓуетничка соработка и треба да игра активна улога во создавањето четива што нудат секојдневно и прифатливо толкување на религијата, со што ќе се спречи ширењето на радикалната идеологија.

4. Механизам на упатување

Имајќи ги предвид мапирањето на институциите од погоре, проценката е дека има капацитет и постоечки структури коишто се релевантни за потребата на создавање на превентивен механизам на упатување на индивидуи што се ризични за радикализација што може да води до насилена екстремизам. **Ова е предлог за механизам на упатување што е закотвен на ниво на заедницата и предвидува структура од повеќе услуги,** дозволувајќи проценка на ризик и поддршка на индивидуите од различни аспекти: психолошки, образовен, социјален, здравствен, културен, религиозен итн. Принципите на работа за предложената структура се засновани врз здружена одлука и координирани дејствија. За таа цел, предложениот модел се заснова врз соработка меѓу инволвираните повеќеенаменски служби, што се јасно структурирани и регулираните со протокол и не разоткривачки договори што ги поставуваат правилата за споделување информации меѓу институциите за заштита на индивидуалните податоци, вклучувајќи неразоткривање на другите агенции и служби надвор од механизмот на упатување.

Имајќи предвид дека има постоечки структури веќе поставени на општинско ниво како координативни тела и за семејно насилство, и за малолетничка деликвенција, како и општинско координативно тело за насилства во училиштата и постоечка телефонска линија за пријавување насилство на национално ниво и оперирана од ОГО, дополнително од „скршнувачките“ (‘off ramp’) услуги достапни на општинско ниво, **предложениот модел не гледа потреба од основање ново тело,** туку надградување на размерот на работа

на овие тела. Најсоодветно е координативното тело за семејно насилство бидејќи е мултиагенциски механизам со обработена координација и потпишани протоколи меѓу вклучените институции. Единствената разлика меѓу моделот на семејно насилство и превентивниот механизам на упатување е улогата на полицијата. Ако се има предвид дека семејното насилство е криминализирано, полицијата има јасна улога во спроведувањето на Кодексот за криминал според членовите за насилство врз подготвувачите. Во моделот за превенција на упатување индивидуи, радикалното однесување што може да води до насилен екстремизам се смета за предкриминален простор и оттука моделот за превенција треба да ја исклучи полицијата од директно оценување на индивидуи, но да им дозволи да ги надгледуваат трендовите и бројот на случаи поддржани од соодветната општина и да им се обратат на тие трендови со програма за превенција со полицијата на заедницата, со стражарите, патролирањето и мотопатролните полициски активности. Од друга страна, повеќенаменскиот модел за семејно насилство треба да биде надграден за да ја вклучи улогата на училиштата и религиозните заедници. Во овој поглед, услугите што се вклучени од општините, социјалните центри, здравствените установи и религиозните заедници, треба да понудат примарна превенција за да изградат отпор во општеството и социјална кохезија за да ја одбијат појавата на радикализацијата проследена со секундарната превенција преку ангажирање различни чинители од заедницата за да ги остварат плановите за поддршка во однос на потенцијално радикализираните заедници и да понудат психосоцијална поддршка. На оперативно ниво, за разлика од моделот на семејно насилство каде што вклучените служби не се среќаваат регуларно, моделот на превенција за упатување на индивидуи ранливи на радикализација што може да води до насилен екстремизам ќе имаат **регуларни места за средби и дискусии на случаи на индивидуална основа** за да се согласат на соодветни текови на дејствување за посебни случаи. Ова е неопходно бидејќи планот за поддршка не може да се спроведе само од страна на една институција, туку потребен е пристапот на „целосно општество“.

Моделот е дизајниран за да понуди **неопходно подобрување на политичкото уназадување на национално и локално ниво**. Имено,

Националниот комитет за справување со насилен екстремизам се предвидува да овозможи стратешка водилка каде што на локално ниво стратешкиот борд на упатување што се состои од Претседателот на Општинскиот совет, Генералниот секретар на општината и Шефот на одделот за работи од јавен карактер ќе овозможат политичка поддршка. На овој начин, активностите на механизмот на упатување ќе бидат синхронизирани со Националната стратегија за СНЕ (обезбедено од страна на Националниот комитет за СНЕ и БТ) и со целите, годишната програма и буџетот на општината. Програмата за превенција од насилен екстремизам може да се изгласа на Советот и може да вклучи мерки и буџет за активностите на механизмот на упатување, неговата работа и поддршка на условите преку коишто плановите за поддршка на индивидуите ќе се имплементираат.

Комуникацијата меѓу службите за услуги и соработка треба да биде регулирана со здружен протокол. Тоа може да биде истиот протокол меѓу институциите потпишан поради семејното насилство, надграден со одговорности и вештини што треба да се применат при проценката на ризик од радикализација што може да води до насилен екстремизам. Протоколот треба да постави јасни процедури што обезбедуваат ефективна комуникација преку сите повеќеенаменски чинители вклучени во системот, посочувајќи специјализирани работници кои тогаш го примиле неопходниот тренинг и искуство при справување со прашања за радикализација и насилен екстремизам.

Сè со цел да се заштити индивидуата која влегува во механизмот на упатување и да се обезбеди дека ќе биде поддржан/а од заедницата при трансформацијата да стане отпорен/на на радикализација што може да води до насилен екстремизам, **потребно е да се одредат правила за заштитата на податоците и споделувањето на информациите** при проценката на ризик кај индивидуата од социјални, психолошки и здравствени перспективи, како и процедури за одржување податоци и менаџирање меѓу членовите на механизмот на упатување. До овој момент, моделот за превенција мора „совршено да ги разликува генијално класифицираните информации од чувствителен карактер што мора претпазливо да се споделуваат со службите“²⁷. Во овој поглед, чувствителните

27 EU RAN, "Common P/CVE challenges in the Western Balkans and European Union,"

лични информации за индивидуите не може да се споделат со спроведување на Законот, така што соработката меѓу членовите на механизмот и соработката на индивидуите што се дел од механизмот на упатување нема да биде попречена.²⁸ Оттаму, сите членови на моделот за превенција на упатување на индивидуи ќе потпишат договор за затајување/споделување информација (ДСИ) со којшто ќе ги штитат индивидуите со коишто работат и нивните лични податоци. Според Законот, службениците што го спроведуваат не смеат да споделат класифицирани информации со членовите на механизмот на упатување. Имајќи ги предвид тие членови на семејствата на загрозените индивидуи кои припаѓаат во предкриминалниот простор, може ќе треба да бидат одвратени во системот за превенција или може да има други случаи каде што тие ќе мора да споделат информација што може да се процени како соодветна за член од стратешкиот борд на механизмот на упатување за да се добие безбедносно расчистување за целта на овие упатени лица.

Моделот на превенција **мора да понуди експертска поддршка на членовите на механизмот на упатување**. Експертската поддршка може да се постави на национално ниво и да биде мобилна поддршка во однос на механизмот на упатување врз основа на заедницата во целата земја. На овој начин, телото за национална координација може да игра важна улога во создавањето и одржувањето на платформите за превенција за да се осврне на радикализацијата на локално ниво имајќи предвид дека земјата е прилично децентрализирана.

Моделот за превенција мора да ги препознава различните потреби, интереси и различните искуства од мажи и жени, момчиња и девојчиња.²⁹ Имајќи предвид дека има различни тактики за

April 2018, p8, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ranpapers/docs/ran_policy_practice_common_pcve_challenges_sofia_04042018_en.pdf.

28 EU RAN Center of Excellence, "Ex post paper Handbook on How to set up a multi-agency structure that includes the health and social care sectors?," 18-19 May 2016, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ex-post-paper-handbook-ran-hsc-18-19-may-2016-copenhagen-dk_en.pdf.

29 OSCE and ODIHR, "Recommendations and Findings: Gender Mainstreaming in Operational Responses to VERLT," 22-23 November 2016, <https://www.osce.org/secretariat/305056?download=true>.

регрутирање жени и мажи, улогата на родот и прашањата поврзани со идентитетот може да имаат силно влијание на траекториите на радикализација кон насилство.³⁰ Ова создава императив за мерки за превенција за радикализација што може да води кон насилен екстремизам, вклучувајќи и **механизми на упатување за да се интегрира родовата перспектива**.³¹

4.1 Структура на механизмот на упатување, улога и подготвеност

Следната структура на механизмот на упатување се состои од некои компоненти што имаат посебни улоги и подготовки во самиот модел. Се предлага да се направи назначување на членови од различни делови од механизмот на упатување од страна на институциите што биле мапирани како спремни да станат дел од системот за превенција. Назначувањето се предлага да се направи од страна на менаџментот од институциите што ќе учествуваат и на барање на градоначалникот и/или стратешкиот борд.

Националниот комитет за справување со насилен екстремизам и тероризам во предложениот модел овозможува политичка поддршка, експертски аспект и делува како посредник со стратешкиот борд за механизмот на упатување. Националниот комитет овозможува неопходна политичка поддршка на централно/национално ниво преку сигурноста дека активностите на

30 RAN Policy Paper, Developing a local prevent framework and guiding principles, EU RAN Centre of Excellence, November 2016, p. 14, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/policy_paper_developing_local_prevent_framework_guiding_112016_en.pdf.

31 For a discussion of gender dynamics of and the role of women in VERLT and P/CVERLT, see, e.g., Irene Ndung'u and Mothepa Shadung, "Can a Gendered Approach Improve Responses to violent extremism?," Institute for Security Studies, September 2017, <https://issafrica.s3.amazonaws.com/site/uploads/aitwr-5.pdf>; Iffat Idris with Ayat Abdelaziz, "Women and Насилен екстремизам : Helpdesk Research Report," GSDRC Help Desk Research Report, 2017, http://www.gsdrc.org/wp-content/uploads/2017/05/HDR_1408.pdf; Emily Winterbotham and Elizabeth Pearson, "Different Cities, Shared Stories: A Five-Country Study Challenging Assumptions Around Muslim Women and CVE Interventions," RUSI Journal, 30 November 2016, <https://rusi.org/publication/rusi-journal/different-cities-shared-stories-five-country-study-challengingassumptions>; and Naureen Choudhury Fink, Sara Zeiger, and Rafia Bulai, A Man's World: Exploring the Roles of Women in Countering Terrorism and violent extremism, Hedayah and Global Center on Cooperative Security, April 2016, http://www.globalcenter.org/wp-content/uploads/2016/07/AMansWorld_FULL.pdf.

механизмот на упатување во заедницата ќе бидат во согласност со Националната стратегија за СНЕ, како и координација и насочување на активностите од стратешкиот борд што потекнуваат од националните стратегии во оваа област сè со цел да се дефинираат и имплементираат соодветните мерки за СНЕ. Комитетот е предвиден да биде во позиција за да понуди експертска поддршка преку националниот координатор и заменикот-координатор за СНЕ, но исто така и преку предложената експертска група психолози, социјални работници, теолози и професионалци за ментално здравје што имаат специјализирано за радикализација што може да води до насилен екстремизам. Националниот комитет исто така се очекува да се поврзе со Стратешкиот борд на механизми на упатување на локално ниво, додека, пак, собирањето податоци за трендовите на радикализација, потребата од обуки и подигнувањето на свеста и подобрувањето на јавните услуги ќе бидат потребни за зајакнување на отпорот кон насилниот екстремизам. За крај, Националниот комитет треба да воспостави мониторинг и рамка на евалуација што ќе генерира податоци, вклучувајќи род и возраст, трендови и треба да пронајде бројка на упатени лица (забележувајќи ги типовите интервенции или компоненти на пошироки планови за поддршка) во коишто биле вклучени достапните индикатори од резултатите како што се оние поврзани со вработувањето, образовните резултати, здравствените резултати и учеството во работи поврзани со општината и заедницата. Ова треба да се воспостави на национално ниво, додека, пак, локалните стратешки бордови треба да соберат податоци од локалното ниво. На овој начин целиот модел на превенција ќе генерира податоци за изведбата и резултатите, а не само од имплементираните активности.

Експертскиот тим ќе преземе соодветни проценки на ризик и ќе овозможи мобилна поддршка за работата на бордовите на упатување на локално ниво. Се предвидува тимот да биде составен од следниве профили: психолог, социјален работник, здравствен работник специјализиран во појавата од насилен екстремизам, теолог со разбирање за екстремните четива, специјалец за екстремизам на десното и левото крило, како и млад работник специјализиран во набљудување на ранливата младина. Бордовите за упатување ќе треба да побараат поддршка за обуки, советување и барањето

треба да е насочено кон Националниот комитет за СНЕ и БТ коишто одлучуваат кога и како експертизата ќе биде овозможена.

Стратешкиот борд дава насоки за односи со јавноста, за подигнување на свеста во заедницата, за градење капацитети за бордови на упатување, ги одредува приоритетите и одлучува за доверливост, споделување информации, неразоткривање информации и споделување анонимни информации за случаи, трендови и развој на општината преку спроведување на Законот и Националниот комитет за СНЕ и БТ. Стратешкиот борд исто така одлучува за буџетите и основањето нови или проширувањето на размерот на постоечките услуги што ќе го засилат отпорот кон радикализација во заедницата. Во предложениот модел, Стратешкиот борд споделува информации во согласност со договорот за споделување информации и со Законот за заштита на податоци со полицијата, а полицијата споделува релевантни (некласифицирани) информации за превенција со Стратешкиот борд следејќи го Законот за слободен пристап до информации. Во предложениот модел, Стратешкиот борд исто така е одговорен за собирање информации за прашања што се поврзани со насилан екстремизам. Тие вклучуваат број на случаи, постоечки извори и други капацитети од оние што се дел од механизмот, како и нивоа на доверба што членовите на механизмот ги имаат со релевантните заедници.

Стратешкиот борд се предвидува да се состои од три члена од општините: генералниот секретар на општината, претседателот на општинскиот совет и шефот на секторот/одделот за работи од јавен карактер. Генералниот секретар на општината ќе има надлежност за правни прашања, заштита на податоци, протоколи меѓу службите за заштита и координација, исцртување локални акциски планови или имплементација на Стратегијата за СНЕ; исцртувањето на годишен план и работни извештаи и нивно поднесување до Националниот комитет. Претседателот на општинскиот совет е вклучен во она тело од општината што одлучува за општинската програма во којашто се вклучени активностите и услугите за превенцијата од насилан екстремизам. Претседателот на општинскиот совет исто така одлучува за општинскиот буџет потребен за функционирање на Бордот на упатување, испорачување услуги, подигнување на свеста и обуките. Шефот на секторот/одделот за работи од јавен

карактер (образование, социјална нега, здравство) е третиот член на Стратешкиот борд и овозможува анализи и мониторинг на државните области од насилниот екстремизам во општината; координација на активностите од членовите на Бордот на упатување и службениците за услужни дејности; одговорен е за планирање и надгледување на имплементацијата на активностите од страна на Бордот на упатување во однос на имплементацијата за плановите за поддршка. Членството на Стратешкиот борд, каде што е неопходно, може да биде проширено до претставник од полицијата и претставник од Комисијата за меѓуетнички односи или кое било друго тело што има важност за политички да ја поткрепи операцијата за механизмот на упатување на индивидуи ранливи на насилен екстремизам.

Бордот за менаџмент на случај/бордот за проценка е јадрото на предложениот модел и е составен од шест професионалци (еден психолог (п); еден социјален работник (п); еден здравствен работник (п); два претставника од религиозните заедници, по еден од двете најголеми религиозни вери – христијанството и исламот (п); и еден член од заедницата (претставник на посебна етничка заедница на која припаѓа индивидуата што се упатува кон превентивниот модел). Пет од шест професионалци се постојани членови на Бордот, додека, пак, претставникот од заедницата е менлив во зависност од индивидуата што се оценува и е поддржан преку моделот за превенција.

Индивидуите кои се доведени до средината на екстремисти често и претходно биле дијагностицирани како луѓе со разни сложени психолошки проблеми. Бордот се оние кои ќе постават менаџер на случај и тим; ќе спроведат проценка на ризик и ќе одлучат за план за поддршка на индивидуата што влегол/а во механизмот на упатување. Кога лицето волонтерски влегува во механизмот на упатување, членовите професионалци од менаџментот на случај/бордот за проценка назначуваат менаџер на случај и два члена од неговиот/нејзиниот тим што ќе спроведуваат психосоциолошка проценка на ризик од радикализација за лицето на упатување. Врз основа на проценката и презентацијата на пронајдоците на Бордот, членовите одлучуваат каде се одвраќаат индивидуите и каков тип на поддршка на механизмот треба да овозможат, да решат како ќе биде оценет мониторингот и евалуацијата за напредок и ќе го

ангажираат менаџерот на случај да изготви план со повратните резултати.

Менаџерот на случај е еден од членовите на Менаџментот на случаи/бордот за проценка во предложениот модел. Сите членови може и ќе бидат менаџери на случај на посебни случаи. Менаџерот на случај работи во тим заедно со двајца други членови од Бордот за проценка. Менаџерот на случај ја води и организира експертската тимска работа; ја спроведува проценката на случај, овозможува проценка на индивидуата и заедницата, развива индивидуален план за поддршка вклучувајќи посебни цели, задачи и спроведувачи на тие задачи, и за крај, ја надгледува целата имплементација.

Еднаш кога основната психолошка проценка на ризик е спроведена и Бордот на менаџментот на упатување се решава на план за поддршка, индивидуата се упатува кај **услужни/за услуга професионалци** за советување, обуки, вмрежување итн. Истражувањето на ЦИКП за перцепцијата на училишниот кадар и службениците од општините од Скопје, Куманово, Тетово и Гостивар за радикализација што води до насилен екстремизам³² покажува дека студентите во средното образование се борат со проблемот на идентитет, неуспешна интеграција, чувство на отуѓеност, маргинализација и дискриминација, што станаа и главните причини зошто младите имаат тенденција да ја прифатат пропагандата на радикални идеологии и да употребуваат насилство; исто така ова покажува дека имаат недостаток на решавање на проблемите, општествените вештини и вештините за критичко размислување со низок степен на контрола. Оттука, различните услуги и лицата како психолози, работници за ментално здравје, младински центри и спортски центри меѓу другите можат да им помогнат на ранливите индивидуи при канализирање на чувствата и фрустрациите, како и овозможување на вмреженост и социјална инклузија. На овој начин раните знаци на предупредување за радикализација ќе се откријат и уништат. Службените работници во овој контекст може да формираат јавни институции, компании и ОГО што нудат програмирање и активности за да може да ги намалат факторите

32 Filip Stojkovski, Ivan Stefanoski, Kristijan Aleksovski (2019), *Baseline study: Perceptions of front-line school workers and community officials from Skopje, Kumanovo, Tetovo and Gostivar on radicalization leading to violent extremism*, ed. Marija Risteska, CRPM

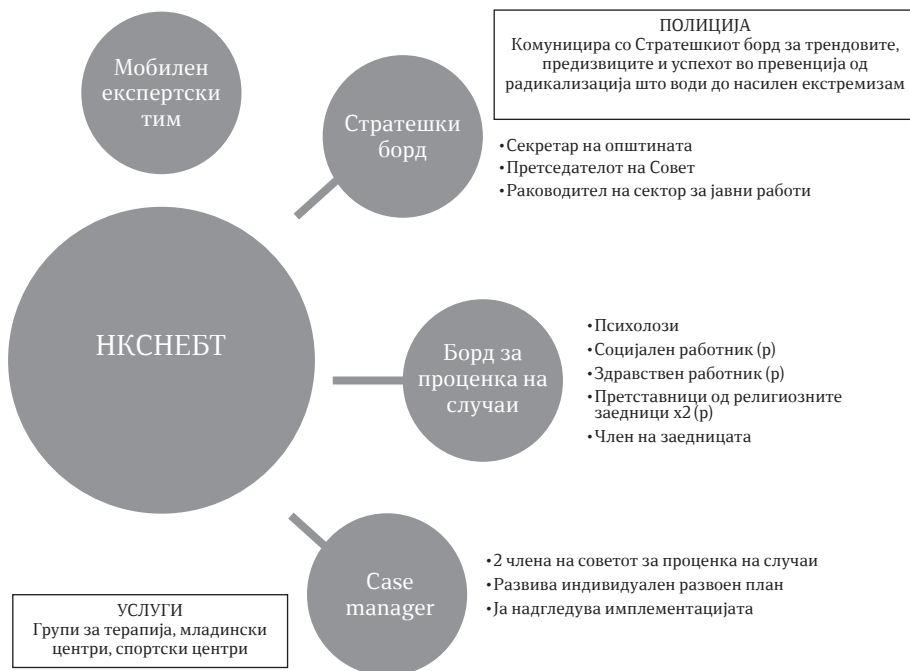
што ги прават членовите на заедницата ранливи за прифаќање на пропагандата на радикалните идеологии и употребата на насилство.

Тимовите за дејствување во заедницата (ТДЗ) за СНЕ се основани во три пилот општини: Чаир, Кичево и Гостивар.³³ Улогата на ТДЗ вклучува типична програма за превенција дизајнирана да изгради отпор во заедницата и социјална кохезија за отпор кон појавата на радикализација што може да води до насилен екстремизам. Овие тимови прават предлози до општинскиот совет коишто вклучуваат одлуки, програми и други акти што се важни за превенција и спречување на насилен екстремизам. ТДЗ ги овозможува дискусиите во општинскиот совет на предложените одлуки, вклучувајќи го предложениот финансиски план за имплементација на активностите; подигнување на свеста за заканата од насилен екстремизам во соседството; и овозможувањето на јавната информација за сите важни прашања поврзани со превенција и справување со насилен екстремизам.

Работните групи во заедницата (РГЗ) се формирани во општините Куманово, Велес, Гази Баба и Тетово. Една од нивните улоги е да имплементираат образовни активности и да промовираат критичко размислување, ненасилна опозиција и протести, размена на информации и организирање настани, јавни дискусии, дебати коишто ги подигнуваат свеста и отпор во заедницата кон радикализација што може да води до насилен екстремизам.³⁴

33 The mechanism is developed by Search for Common Ground within the project 'Strengthening the resilience of local communities to violent extremism in Macedonia' financed by the British Embassy and the Embassy of the Kingdom of Netherlands in Skopje

34 The mechanism is developed by Civil center for freedom within the project 'Communities against violent extremism', financed by the Embassy of USA

АКЦИСКИ ТИМОВИ НА ЗАЕДНИЦАТА

КОМУНИЦИРААТ СО СТРАТЕШКИОТ БОРД
 СОВЕТУВААТ ЗА ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА НОВИ УСЛУГИ
 СОВЕТУВААТ ЗА ДИЗЕРВИФИКАЦИЈА НА ДОСТАПНИТЕ УСЛУГИ
 СОВЕТУВААТ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ФИНАНСИИ ЗА УСЛУГИ ЗА ПНЕ ОД СТРАНА НА ОПШТИНАТА

АТЗи
 РГЗи

РАБОТНИ ГРУПИ НА ЗАЕДНИЦАТА

ОБЕЗБЕДУВААТ УСЛУГИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИНДИВИДУАЛНИТЕ ПЛАНОВИ ЗА ПОДРШКА
 ОБЕЗБЕДУВААТ ПОДРШКА ОД ЗАЕДНИЦАТА ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ИНДИВИДУАЛНИТЕ ПЛАНОВИ ЗА ПОДРШКА

4.2. Процес на упатување

Бордот на упатување треба да се состане барем еднаш во месецот, а дополнителни состаноци може да се закажат кога ќе биде неопходно. Локацијата на нивните состаноци може да биде во општината или во просториите на кого било од членовите. Стратешкиот борд се препорачува по правило да се состанува во просториите на општината.

Ако се има предвид пристапот на цело општество, примената на механизмот на упатување на индивидуи ранливи на радикализација на начин што не цели само на ранливите групи туку е насочен кон целата заедница е имплементиран во три фази.

Фаза 1: Иницијација

Првата фаза на иницијација, којашто го опфаќа упатувањето на личноста кон механизмот на одвраќање, е проследена со почетен состанок. Иницијацијата може да опфати повеќе правци, како употреба на онлајн форма, повикување жешка линија или одвраќање преку различна акционерска група кон механизмот на упатување.

Чекор 1: Упатување во системот

Упатување преку онлајн форма: формата на упатување може да биде достапна на веб-страницата на општината со јасна изјава дека упатувањето е строго доверливо и која било информација дадена во механизмот ќе биде достапна само преку Бордот на упатување. Упатеното лице може да се третира како анонимен, но мора да се овозможи информација за контакт така што Бордот на упатување ќе може да ја контактира личноста што го прави упатувањето. Понатаму, треба да има јасен показател дека информацијата нема да биде споделувана со употреба на закон или агенција за разузнавање освен ако нема директен ризик на јавна безбедност, во кој случај општината е обврзана да соработува според законските правила. Формата на упатување исто така треба да содржи информации за тоа што ќе следи по упатувањето. Ова вклучува опис на процесот што истакнува дека упатеното лице што ќе биде прифатено и поддржано преку механизмот на упатување. Тогаш ќе се преземе проценка на ризик и ќе се развие план за поддршка скроен на потребите на индивидуата што се упатува.

Жешка линија/Линија за помош: за целта на иницирање на механизмот на упатување, општината може да отвори посебна локална жешка линија или линија за поддршка/помош преку којашто може да „овозвозможи важна психолошка поддршка и совет до семејствата, роднините и пријателите на индивидуите кои се поврзани со насилен екстремизам“. ³⁵ Алтернативно, општината може да користи постоечка линија, на пример: таа што е на местото каде што се пријавува семејно насилство. Различни чинители, како организации на граѓанското општество, кои ги работат овие жешки линии/линии за помош може треба да поминат некои дополнителни обуки за насилен екстремизам. Работењето на овие жешки линии/линии за помош се препорачува да биде на македонски, албански, турски и романски јазик за да влее доверба и психолошка поддршка и за подобро да овозможи експертско советување за тоа како да се делува и кон кого да се сврти дадена ситуација.

Форма на упатување преку институција: кога наставник, здравствен работник или тренер на спортски клуб забележува дека индивидуата може да биде ранлива кон радикализација, тогаш тие се должни да ја повикаат општината, да напишат мејл или да употребат онлајн форма на упатување во која ќе ја посочат оваа личност на системот за поддршка. Вакви патеки може да вклучат спортски клубови, религиозни и други центри во заедницата или форми на професионалци од училишниот кадар, како наставници, младински работници или службеници кои ги користат веќе достапните механизми во склоп на нивниот систем на работа. Во тој поглед, се препорачува училиштата да ја вклучат можноста ученикот да биде упатен преку моделот за превенција како една од педагошките мерки. За ваквиот тип канал да биде формално институционализиран, училиштата ќе мора да го сменат нивниот статут, центрите за социјална работа може да се решат за различни мерки и да создадат поволности за различни услуги вклучувајќи и модел за превенција во општината за посеопфатна поддршка.

За да функционираат сите овие канали на упатување, во заедницата треба да се подигне свеста за да може да се препознае однесување

35 OSCE 2019, “**Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering Насилен екстремизам and Radicalization that Lead to Тероризам: Navigating challenges and protecting human rights – A focus on South-Eastern Europe**”

што може да посочи на ранливост кон радикализација. Истовремено, општо е познато дека на наставниците, социјалните работници, здравствените работници, религиозните лица, спортските и културните професионалци им е потребно посебно обучување за да го разберат насилниот екстремизам и поврзаните ризици.

Чекот 2: Иницијално состанување

Еднаш кога индивидуата е упатена, бордот на упатување треба да воспостави иницијален состанок. На првиот состанок индивидуата треба да се охрабри (или поттикне) да ги искористи интервенциите и поддршката што ѝ се нуди преку програмата. Целта на состанокот е да одржи доброволна согласност од индивидуата. Во случаи кога упатувањето е врз малолетна личност, потребна е согласност од родител/старател за тој или таа да бидат оценувани и да примат каква било интервенција преку механизмот.

Еднаш кога индивидуите во упатувањето ќе дадат согласност да учествуваат во системот, потоа следува втората фаза.

Фаза 2: Проценка

Втората фаза се фокусира на производство на недискриминаторски ризик и проценка на потреби што индивидуите ги упатувале во системот и за кои се согласиле дека ќе бидат поддржани од заедницата. Во оваа фаза, алатките за оценување (коишто треба да се развијат се скроени според секој специфичен контекст) се применуваат за проценка на ризикот од радикализација и ги идентификуваат потребите за да ја намалат ранливоста кон радикализација за целта на развивање на скроен план за поддршка на индивидуата.

Чекор 1: Проценка на ризик

Рамката за проценка вклучува интервјуа со индивидуите што се упатуваат, членовите од семејството, соучениците и наставниците; набљудување на социјалните мрежи и документите од случајот на социјалните, здравствените и училишните работници. Овие извори овозможуваат мултидимензионална и објективна евалуација на индивидуата. Кога веќе некои од изворите се секундарни, се потпираат на документите и работата на институциите коишто се

вклучени во моделот со индивидуата пред тој/таа да се сметаат како дел од механизмот на упатување, институциите треба да потпишат договор што ја регулира приватноста на личните податоци споделени меѓу членовите на Бордот на упатување. Нацрт-договор за споделување информации е приложен во Додаток 1.

Проценката вклучува примена на методите засновани на докази што го комбинираат третманот на траумата со проценката на ризик и методи на терапија, како Животна психологија, Одговор на ризик итн., проценката треба да ги одреди факторите што може да влијаат врз ранливоста на индивидуата кон радикализација. До овој степен, волуменот на литература за радикализацијата и насилниот екстремизам покажуваат дека нема еден фактор, туку комбинација од фактори што се погодни за ранливост што доведува до радикализација. Заеднички показател за радикализација е промената на однесување кај индивидуата, идеологијата и/или социјалните мрежи.³⁶ Како и да е, некои модели на интервенција употребуваат неколку алатки што се фокусираат специјално на насилниот екстремизам. На пример, ППТР 18 (Протокол за проценка на терористичка радикализација) постои за да ја следи долгогодишна прогноза кај индивидуални чинители; HCR 20 е често употребен модел за проценување ризик од насилство без посебен фокус на ризик од насилство и без посебен фокус на екстремистичко насилство; додека, пак, ПРНЕ-2 ги зема предвид социјалните и контекстуалните аспекти од животната средина на индивидуата и ВПН (водич на повеќе нивоа) е сет од структурирани насоки за професионално судење при оценувањето на насилството засновано врз група што се состои од 4 домени на фактори на ризик: (1) индивидуални, (2) индивидуални-група, (3) група и (4) група-општество. Како и да е, се проценува дека сите овие алатки за проценка на насилен екстремизам–ризик се новитет, не сè уште се верифицирани и им треба понатамошна евалуација пред да се препорачаат за примена на друго место.

Во проценката може да се вклучат и сите членови на Бордот на упатување и тим за проценка составен од менаџер на случај и два

³⁶ GCTF, *Initiative to Address the Life Cycle of Radicalization to Violence, Neuchâtel Memorandum on Good Practices for Juvenile Justice in a Counterterrorism Context*, <https://theiij.org/wp-content/uploads/English-Neucha--tel-Memorandum-on-Juvenile-Justice.pdf>

други члена (во зависност од случајот). За двете опции има потреба да се назначи менаџер на случај пред започнувањето на проценката на ризик. Менаџерот на случај ќе го управува оценувањето, развојот на планот за поддршка, имплементацијата на планот за поддршка и мониторинг и извештај на постигнатиот прогрес. Менаџерот на случај исто така е член на Бордот на упатување. Тој служи како единствена точка за контакт со индивидуата, семејството и другите во локалната заедница.³⁷ Како единствен контакт, ја избегнува опасноста од поткопување на ефикасноста и довербата во механизмот што може да биде наметнат на членовите на локалната заедница и каде што би можело да се обратат разни луѓе за определен случај.³⁸

Резултатот од проценката треба да води до развој на планот за поддршка што е скроен според специфичните потреби на проценетите индивидуи.

Чекор 2: Развој на планот за поддршка

Планот за поддршка е скроен за да ги открие ранливите аспекти и треба да ги земе предвид годините, родот, културната заднина, социокултурните карактеристики на заедницата во којашто припаѓа индивидуата, како и факторите на ризик што се идентификуваат при проценката. Планот за поддршка треба да ги отслика услугите од кои индивидуата се одрекува, колку често индивидуата треба да присуствува на нив и краткотрајните и долготрајните цели на планот за поддршка, како и методите за мониторинг и собирање податоци за мерење напредок од поддршката што ѝ е овозможена на индивидуата.

Услугите што треба да се земат предвид и се вклучени во планот за поддршка се следниве: семејството или психосоцијалното советување; програми за менторство (идеолошки и/или теолошки); обука и рекреација (спорт, уметност, музика, театар, струка, поголеми вештини за вработување, помош при аплицирање за

37 OSCE 2019, “*Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering violent extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: Navigating challenges and protecting human rights – A focus on South-Eastern Europe*”

38 EU RAN Center of Excellence, “Handbook on How to Set Up a Multi-Agency Structure”, available online: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_hsc_policy_mawr_report_sarma_26032019_en.pdf

работа); медијација за конфликти, менаџмент на гнев, толеранција и програми за менаџмент на диверзитет; и за крај, за некои индивидуи третман на зависност (дроги, алкохол, коцкање итн.). Во многу општини, ваквите услуги не постојат и затоа тимовите за дејствување во заедницата треба да препорачаат кај Стратешкиот борд основање дополнителни услуги засновани врз потребите.

Услугите се достапни во општините каде што проектот Едуцирај за да превенираш е имплементиран, се идентификуваат и се подготвени и презентирани списоците на услуги во Додатокот 2 на моделот.

Фаза 3: Поддршка

Фазата на поддршка е последна и се состои од имплементација на планот за поддршка што беше развиен во претходната фаза и мониторинг и евалуација што зема дел од постигнатиот прогрес. Фазата на поддршка е најважната бидејќи во текот на оваа фаза се обрнува внимание на сите ранливости кон радикализација. Успехот на оваа фаза може да води до одвраќање на процесите кон радикализација во една заедница и превенција од насилен екстремизам како појава.

Чекор 1: Имплементација на планот за поддршка

Имплементацијата на планот за поддршка е менаџиран од страна на менаџерот на случај, но е спроведен од страна на бројни професионалци и работници (социјални, здравствени и младински работници; религиозни и други ментори; спортски, животни и други тренери; наставници; активности на ОГО итн.) кои работат во услуги во заедницата. Овие чинители може да испратат одделни интервенции или целосен план за поддршка. Поддршката понудена преку системот на упатување ќе биде испратена во претходно дефинирана временска рамка. Како и да е, процесот за поддршка на индивидуата ранлива кон радикализација ќе биде надгледуван и планот за поддршка ќе биде соодветно адаптиран на потребите на повољностите, вклучувајќи можна ревизија на временската рамка.

Чекор 2: Извештај за напредок

Целокупниот план за мониторинг и евалуација (M&E) е витален при осигурување на ефективната поддршка на индивидуите ранливи

на радикализација. M&E треба да го следи, вклучувајќи ги родот и возраста, бројот и распоредот на упатените лица (забележувајќи ги типовите на интервенции или компонентите на пошироки планови за поддршка) во кои се вклучени службениците и вклучуваат достапни индикатори на резултати како оние кои се поврзани со вработувањето, образованието, здравјето и учеството во работите во општеството и заедницата.³⁹

Амбицијата е да се соберат статистички податоци, но исто така и квалитативни податоци за индивидуите што се упатуваат, вклучувајќи информации собрани од прашалниците пополнети од страна на упатувани индивидуи, роднини и соученици. Ова треба да служи за информирање на трендовите за анализа на бројот, карактерот и нивото на насилни инциденти и екстремистичка реторика која се користи од страна на чинителите во заедницата, но исто така и за одговорот што заедницата треба да го овозможи при справување со оваа појава. Ваквите напори ќе придонесат за решавање на често забележаниот проблем со креаторите на политики за СНЕ во Република Северна Македонија, како и достапноста на доверливи и конзистентни податоци. Од усвојувањето на Националната стратегија за СНЕ во февруари 2018 година, општините се одговорни за институционалниот одговор на оваа појава. Од општинските власти се бара да се изготват планови за локални активности и заедно со локалните тимови за дејствување да придонесат кон имплементација на Националната стратегија на СНЕ. Како и да е, резултатите од истражувањето на ЦИКП покажуваат дека општините не се баш свесни за нивната улога при справувањето со насилен екстремизам.⁴⁰

Клучно би било поставувањето систем за собирање податоци и нивно одржување на локално ниво, како и регуларни извештаи и анализа на трендовите на национално ниво. До овој степен, како и поради ефективноста на одговорот кон насилниот екстремизам, важно е да се воспостават врски меѓу механизмот на упатување на

39 OSCE 2019, *“Understanding Referral Mechanisms in Preventing and Countering violent extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: Navigating challenges and protecting human rights – A focus on South-Eastern Europe”*

40 Filip Stojkovski, Ivan Stefanoski, Kristijan Aleksovski (2019), *Baseline study: Perceptions of front-line school workers and community officials from Skopje, Kumanovo, Tetovo and Gostivar on radicalization leading to violent extremism*, ed. Marija Risteska CRPM

локално ниво и Националниот комитет за справување со насилени екстремизам. Ова, несомнено, ќе ја подобри моменталната ситуација во којашто нејасното поимање на улогата на општината во однос на збирот на информации за НЕ се гледа како проблематична и може да претставува значајна слабост за целокупна имплементација на Националната стратегија за справување со насилени екстремизам на локално ниво.⁴¹

Визуелен приказ на процесот за упатување

Извор: Сопствена презентација на авторот

5. Финансирање на механизмот на упатување

Имајќи предвид дека институциите на централно и локално ниво ќе имплементираат механизам на упатување на индивидуи кои ќе треба да се поддржани во процесот на насочување на ранливости кон радикализација, ќе биде потребно да се има предвид мешање на буџетите од централното и локалното ниво.

Како и за други прашања, моделот на финансирање мора да го земе предвид административното и програмското ниво. На административно ниво, структурата на моделот ќе бара Националниот комитет за СНЕ и БТ да вклучи експертска и политичка поддршка за моделот на превенција во рамките на буџетот, додека, пак, самите општини ќе треба да го предвидат финансирањето на механизмот на упатување на локално ниво. На

41 Ibid.

програмско ниво, Националниот комитет на СНЕ и БТ ќе треба да го испланира буџетот за подигнување на свеста и капацитетот при креирање на активностите како на локално така и на централно ниво, додека, пак, општините ќе треба да ги финансираат услугите за поддршка на индивидуите кои се ранливи кон радикализација на сопствен буџет. Ако се знае дека Националниот комитет нема сам свој сопствен буџет, ние препорачуваме Владата да направи буџет што ќе му биде достапен за извршување плаќања на Генералниот секретар на Владата, што може малку да ги искомплицира процедурите.

Како и да е, целта за определување на буџетот им е потребна на креаторите на политики или на институциите за независен развој на политики, потребна е проценка на трошоците за моделот на превенција, така што ќе се има една објективна пресметка за тоа колку ќе изнесува моделот. Износот ќе мора да ги земе предвид новите одговорности, активностите и улогите што се надградени со развојот на моделот за превенција. Се препорачува износот да биде спроведен во период од април до октомври, така што пресметаните трошоци може да се вклучат во новиот циклус на буџетот за следната година. Износот може да одреди финансиски план за 5 години, каде што сите трошоци ќе бидат дистрибуирани во временски период за да се обезбеди одржливоста на интервенциите.

Работилниците за развој на политики организирани во рамките на проектот „ЕзаП“ за целта на развивањето на предложениот модел го дискутирале финансирањето на моделот. Додека во многу општини се преферира поделена одговорност околу финансирањето на моделот за превенција меѓу централните и локалните власти, таа се прифаќа во двете општини, Тетово и Гостивар, каде што работилниците биле организирани, а предложени се и некои дополнителни работи да се земат предвид. Имено, имајќи ја предвид моменталната ситуација во Гостивар со општинскиот совет, локалните чинители препорачуваат дека ќе биде потребна интервенција од страна на централната власт сè со цел предложениот буџет за превенција од насилан екстремизам да биде усвоен од страна на општинскиот совет. Во Тетово, усвојувањето на буџетот за моделот на превенција нема да биде спречен, но она што се очекува да биде проблематично е неговата имплементација, бидејќи повеќето чинители имаат проблем да си ги

наплатат трошоците од општината. Се препорачува да има посебни сметки или наменски средства за целите на функционирањето на моделот за превенција за да се избегне можноста општината да ги прераспредели предвидените фондови за моделот на превенција за други цели.

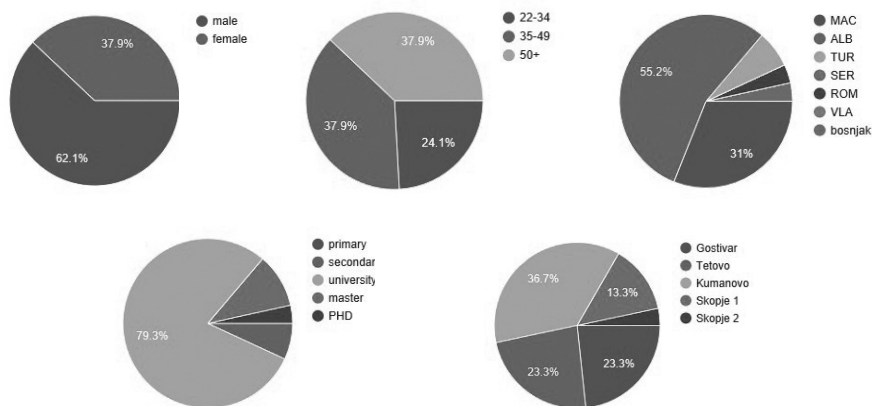
6. Подигнување на свеста и обуки

За да биде оперативен моделот на превенција, свеста на целата заедница мора да биде подигната во однос на појавата на насилен екстремизам и процесот на радикализација што може да води до тоа. Дополнително, свеста е потребна во однос на достапноста на механизмот на упатување кај индивидуите за интервенција и поддршка за намалување на ранливоста кон радикализација. Во тој поглед, потребен е холистички пристап којшто ќе ја нагласи потребата од тоа да не се стигматизира индивидуата или групата туку да се зголеми поширокото поимање на терминот насилен екстремизам како појава и постоењето извори и алатки како да се пристапи кон неа, вклучувајќи ја и интервенцијата преку механизмот на упатување. До овој момент, кампањите за подигнување на свеста може да бидат ефективни со демистификација на стигмите и табуата меѓу релевантните заедници и другите клучни чинители, како социјалните работници, наставниците, здравствените професионалци, тренерите, родителите кои немаат желба да се вклучат во иницијативата.

Врз основа на најдобрите практики на глобално ниво и во ЕУ за механизмите на упатување за превенција од насилен екстремизам, таква кампања треба да вклучи онлајн извори како листови за ЧПП (често поставувани прашања), видеа, обуки и јавни форуми. Недоволната свест за природата и сфаќањето на појавата на насилниот екстремизам во локалната заедница, дополнително од чувствителноста за прашањето од членовите на заедницата, може да претставува сериозна пречка при работата и успехот со моделот на превенција на локално ниво. Работењето со медиумите во однос на подигнувањето на свеста е важен предуслов за успешна операција на моделот за превенција.

Друга сериозна пречка што произлегува од различен контекст е и недостатокот на квалификувани професионални кадри и недоволно образование на кадрите за справување со ранливоста кон радикализација што се рефлектира врз една општа непосакувана ситуација во институциите што се вклучени во механизмот на упатување. Оттаму, обуката на Бордот на упатување е една од приоритетите пред да се креира механизмот на упатување.

Проценката на потребите од обуката беше спроведена со релевантните претставници (од локалните општини, ОГО, центрите за социјална работа, медиумите, училиштата, здравствените установи и религиозните заедници) од мапираните институции што треба да бидат вклучени во механизмот на упатување. Консултирани беа околу 30 претставници во рамките на работилниците за развој на политики организирани во Гостивар, Тетово, Куманово и Скопје. Средни училишта со искуство во администрација.

Проценката покажува дека 89% од учесниците имаат земено учество во обуки поврзани со меѓурелигиска интeгpација, решавање конфликти, справување со насилно и/или девијантно однесување, сoпoзнавање со процесиите на индоктринација и радикализација итн. во последните 5 години. Само 11% не учествувале на вакви обуки. Понатаму, секој може да согледа дека специјализацијата во овие прашања е во постојан тек бидејќи 11 од учесниците имаа учествено на две обуки, седум од нив на три специјализирани обуки, каде што три од нив биле на четири специјализирани обуки

(види на листата подолу). Методите кои се применуваат досега во градење на капацитетот за пристапување кон радикализацијата и насилниот екстремизам се преку обуки, работилници, предавања и мал број примери преку соработка меѓу училиштата, размена на дискусии на тркалезна маса и/или промоција на активности.

Табела 1: Обуки на кои присуствувале релевантни чинители

Обука на училишниот кадар (наставници, педагози, психолози) и родителите - едуцирај за да превенираш	ЦИКП, ЦОР, НЕКСУС, МОМ
Тип релевантна обука за присуство	Организатор
Меѓуетничка интеграција на младината во образованието	УСАИД, МЦГО, МОН
Обука на училишниот кадар (наставници, педагози, психолози) и родителите - едуцирај за да превенираш	ЦИКП, ЦОР, НЕКСУС, МОМ
Превенција од насилно однесување; работилница за превенција од насилен екстремизам и радикализација, тероризам, екстремизам, радикализам; Превенција од насилен екстремизам; Насилен екстремизам и радикализација; Радикализација и екстремизам; „Градење мостови“ Безбедни училишта; медијација за промена; LIVE Иницијатива „Обука за обучувачот“; решавање конфликти; трговија со луѓе/деца, медијација, коегзистенција, Лидери против нетолеранција и насилен екстремизам (LIVE) обука; дебата за екстремизам	ОБСЕ
Не за говор на омраза, мултикултурализам, решавање конфликти по мирен пат	Центар за интеркултурен дијалог
Работилница за спречување наративи	Хедаја
Екстремизам и Радикализација	South Community Center
Превенција од тероризам	Чекор по чекор
Превенција од радикализација	Жени Без Граници
Комуникација без насилство	НВО Доверба
Решавање конфликти	ЦИВИЛ
Општински совет и меѓурелигиски односи	ИНД
Обука за омразен криминал против муслиманите	КДИЧП

Извор: TNA изведена за време на работилница за развој на политики, сопствена презентација на авторот

Ако се знае дека справувањето со насилен екстремизам (СНЕ) е „целосен спектар од можни интервенции покрај процесот на радикализација, вклучувајќи ги **мерките за превенција (ПНЕ)**, како и мерки за пострадикално враќање, како дерадикализација,

неангажираност, рехабилитација и реинтеграција”⁴², идните обуки што ќе бидат организирани во оваа област мора да се фокусираат на создавање разлики меѓу овие аспекти на обврзување; процедури, вештини и алатки (т.е. проценка на потреби и ризик) за тоа како да се справиме со индивидуа што се упатува; како и вештини како да се презентираат предностите од моделот за превенција за индивидуи што се упатуваат и што се ранливи кон радикализација. Професионалците вклучени во бордовите на упатување треба да преземат специјализирана обука за тоа како да се спроведе проценка на ризик што се придржува до принципите на „Не штети“. Сепак, Работната групата за здравствена и социјална грижа при МСР на ЕУ неодамна забележа, „[а] општоприфатено недоразбирање на проценка на ризик е дека тие се сложени или бараат неопходно формално обучување. Иако спроведувачите ќе треба да се запознаат со тие алатки, важно е да биде јасно дека за нивна употреба потребни се насоки заедно со другите релевантни информации“.⁴³ Вака поставено, на обуката ѝ е потребна проценка, и тоа да биде определено дека треба да се учествува и да се вклучува, треба да се фокусира на релевантните спроведувачи, и треба да е професионално развиена, подготвена и пренесена од страна на компетентни обучувачи што се експерти во полето. Тимот на обучувачи треба да биде мултикултурен и треба да има одлично разбирање и примена на пристапот „Не штети“. Обучувачите треба да имаат јасни и разбирливи презентации кои ќе избегнуваат предрасуди наместо да промовираат толеранција и разлики во мислење и употреба на холистички пристапи и методи на неформално образование.

Во однос на темите каде што е потребно градење на капацитет, учесниците во работилниците за развој на политики ги издвоиле следниве области: како да се справиме со девијантно однесување и радикализација; како да се справиме со поларизација (политичка, етничка, религиозна и др.); вмрежување и соработка меѓу институциите; вештини за препознавање знаци на радикализација и насилан екстремизам; меѓурелигиска интеграција; решавање конфликти; безбедност на интернет.

42 Hedayah, Introduction to Counter Violent Extremism, Resources on Key concepts and Definitions, November 2018, p.6.

43 EU RAN, “Risk Assessment around Lone Actors”, p. 6

7. Менаџмент на ризик

Главниот предизвик за превенција од насилен екстремизам во други земји е сиромашната меѓуинституционална соработка и на централно и на локално ниво, и од стратешки и од оперативен домен, како и неспособноста да се препознаат поволностите од ваквата соработка. Реалноста има потреба од нагласување на систематски пристап за промоцијата на соработката меѓу секторите и развојот на протоколите за работата на релевантните институции и организации на локално ниво. До овој момент, предложениот модел формира врски меѓу механизмот на упатување на локално ниво и Националниот комитет за СНЕ и БТ.

Вториот предизвик за ефективна превенција од насилен екстремизам е отпорот и враќањето во заедниците што не сакаат нивните членови да бидат стигматизирани. Оттука, предложениот модел препорачува, заедно со пристапот „Не штети“, да се користат недискриминаторски алатки за проценка на ризик при идентификација на индивидуи кои покажуваат знаци на радикализација кон насилство, вклучувајќи ја и целта на програмите со скроени интервенции за индивидуи пред тие да извршат некакво криминално дело или тероризам. Ако се знае ова, насоките на ОБСЕ во *„Разбирањето на механизмите на упатување при превенција и спречување на насилен екстремизам и радикализација што води до тероризам“* препорачуваат внимателно да се земе предвид именувањето и брендирањето на механизмот на упатување за да се опфати обраќањето до поширок збир на насилни и/или заштитнички прашања од интерес за релевантната заедница (т.е. малолетничка деликвенција, семејно насилство, насилство во училиштата како малтретирање итн.). Усвојувањето на стратегија која ќе го намали ризикот може да помогне да се избегне стигматизацијата кај индивидуите и кај заедниците кои припаѓаат на определена религиозна, етничка или друга група преку исфрлање на етикети како „радикализирани“, „насилни екстремисти“ дури и „терористи“.⁴⁴ Тоа исто така ќе помогне при посочувањето на ризиците околу одржливоста на механизмот на упатување во општините каде што се очекува само мал број упатени лица.

⁴⁴ EU Radicalisation Awareness Network (RAN) Centre of Excellence, “Handbook on How to Set Up a Multi-Agency Structure that Includes the Health and Social Care Sectors?”, 18–19 May 2016, <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what->

8. Операционализација на моделот – резултати од работилници за развој на политики

Предложениот механизам на упатување е генерална рамка што треба да се прилагоди на околностите во секоја општина. Имајќи предвид дека не сите општини имаат идентични политички, финансиски или институционални капацитети, различна ќе биде и операционализацијата со механизмот на упатување. Преку проектот „Едуцирај за да превенираш“ во општините Аеродром, Арачиново, Гази Баба, Град Скопје, Чаир, Тетово, Гостивар, Сарај и Куманово, проектниот тим организираше работилници за развој на политики каде што беше презентираше и механизмот на упатување и се дискутираше со релевантни чинители (општински претставници, претставници од здравствени и социјални центри, училишта, ОГО и претставници од религиозните заедници) со цел прилагодување на моделот кон потребите и околностите во секоја од целните општини.

Следниот предлог е скроен за функционирање на моделот во секоја од општините. Тој вклучува дискусија за моменталната состојба во целните општини, капацитетот и проценката на местото како и ризиците и прилагодувањето на структурата на моделот за да се однесува на потребите на општината и нејзините граѓани.

8.1. Гостивар

Појавата на радикализација не е прифатена во заедницата во Гостивар. Претставниците од заедницата во Гостивар се свесни дека е опасно да се категоризира, генерализира или поврзе ваквата појава со една етничка или религиозна група. Сепак, претставниците сè уште покажуваат потешкотии при разбирањето на оваа појава и нејзиното откривање во заедницата. Затоа многу е потребно да има обуки и подигнување на свеста.

Општината се соочува со проблеми: поради политичките поделби во советот, проблематичните односи меѓу Градоначалникот и општината со мноштвото од советот. Овие резултираат со неуспех при носење важни одлуки што се релевантни при градењето отпор

we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ex-post-paper-handbook-ran-hsc-18-19-may-2016-copenhagen-dk_en.pdf

и превенција од радикализација. Потребен е пристапот за целосно општество. Тој се спроведува со ангажирање различни делови од општеството на различни институционални платформи, како Младински совет, којшто активно работи во Гостивар.

Општината има искуство во успешно координирање на повеќе институции и агенции кои се засегнати со семејното насилство, постоечките механизми може да се искористат како најдобри практики бидејќи биле основани на волонтерска база со комуникација меѓу различните институции чија улога во механизмот била дефинирана преку протоколи. Предложениот модел ќе ја надгради постојната структура.

Истовремено, чинителите позитивно ќе го проценат предложениот механизам на упатување, но загрижени се за нивото на свесност и капацитет за заедницата да препознае знаци на радикализација. Тие имаат препорака до сите релевантни институции (т.е. училишта, болници, центри за социјална работа, културни и спортски установи) да ги прегледаат нивните статuti каде што е регулирана одговорноста за упатување индивидуи во однос на моделот за превенција каде што има демонстрација на насилно и антисоцијално **однесување**. Само на овој начин моделот може да се очекува да биде функционален во Гостивар. Понатаму, чинителите ќе ја проценат понатамошната политизација во општината како ризик за ефективностa на механизмот на упатување.

Во однос на структурата и институциите вклучени во системот на упатување индивидуи кои покажуваат знаци на радикализирано однесување, учесниците во Гостивар предлагаат вклучување на психијатар од здравствениот дом во Гостивар во Бордот на упатување бидејќи центарот за ментално здравје не е достапен во општината. Инклузијата на младинскиот совет во Стратешкиот борд на превентивниот модел е уште една спецификација на општината. Понатаму, учесниците во склоп на работилницата одредија листа на услуги кон која индивидуите ранливи на радикализација може да се одвратат и да станат дел од моделот. Погледнете ја специфичната визуелизација на моделот за превенција во Гостивар во Додаток 2.

8.2. Тетово

Во Тетово појавата на радикализација е поттикната од повеќе фактори, некои се поврзани со ранливите односи во заедницата, меѓуетничките конфликти и религиозната нетолеранција и сегрегација во училиштата.

Во Тетово собирањето на општинските финансии е проблем и оттаму учесниците на работилницата за развој на политиките од Бордот на упатување бараат активностите да бидат финансирани преку наменски средства кои директно овозможуваат да се спроведи целта на посебна сметка. Учесниците исто така забележаа дека треба да се искористи искуството на жените во организациите како медијатори меѓу институциите и индивидуите што се ранливи на радикализација, како и нивното знаење и искуство при работа на линија за помош преку којашто може да се исполни иницијацијата за процесот и/или може да се овозможи совет.

Учесниците на работилницата за развој на политики го евалуираа предложениот модел како многу корисен при посочување на појавата на радикализацијата во нивната заедница. Особено соработката меѓу различните институции во заедницата била оценета како проактивна инклузија во заедницата во активности кои се справуваат со насилан екстремизам. Структурата на предложениот модел се восприема како адекватна за инклузија на сите релевантни чинители, обезбедувајќи тимска работа и родова реакција.

Учесниците ги идентификуваа општинските проблеми со финансискиот менаџмент како критични за функционирање на моделот за превенција. Имено, учесниците се сомневаа во фактот дека општината ќе овозможи одржлива финансиска поддршка и прилагодување на другите можности за финансирање на моделот (централно финансирање и наменски грантови) кои беа предложени.

Улогата на полицијата е неизбежно важна во Тетово и полициското засилување во општината треба да се зајакне, како во случајот со Куманово, во однос на спречување на насилан екстремизам. За да се идентификуваат знаците на радикализација, заедницата треба да изгради капацитет и да ја подигне свеста како и да има протокол

и инструкции за начинот на којшто ќе ја информира полицијата за нивните сомнежи. За крај, засилувањето на улогата на медиумите при информирањето и подигнувањето на свеста е инструмент.

Учесниците сметаат дека вклучувањето на граѓанскиот сектор во Стратешкиот борд ќе овозможи програмите и иницијативите за превенција од радикализација да се прилагодат на потребите на граѓаните. Во Стратешкиот борд беше предложено да се вклучи општинскиот комитет за односите во заедницата како предност за функционирањето на моделот како и родителскиот совет.

Финално, учесниците покренала прашања од типот на градење постојан капацитет и креирање систем за менаџмент на знаење, стратегија за ослабување при враќањето на општинскиот кадар и обезбедување одржливост на превентивниот модел.

Погледнете ја специфичната визуелизација на моделот за превенција во Тетово во Додаток 3.

8.3. Куманово

За разлика од другите општини во земјата, соработката во Куманово меѓу локалната власт и невладините организации победува. По конфликтот од 2001 година, односите меѓу заедниците беа нарушени, луѓето поделени, но со здружени сили на невладиниот сектор и општината, оваа поларизација беше успешно средена.

Дискусијата за време на работилниците за развој на политики покажа дека општинските структури може да се употребат за менаџмент на ризик, како социоекономскиот совет со чија помош моделот за превенција може да функционира. Советот се воспоставува за да функционира како мултиагенциско тело коешто ги обединува претставниците од бизнис-секторот, општината, асоцијациите на работниците и работодавците, ОГО, итн. Имајќи предвид дека едно од прашањата со коешто се соочува општината е маргинализацијата и исклучувањето на определени заедници, со тоа што потенцијално се поранливи кон радикализација, превентивниот модел треба да биде поврзан со другите механизми за социјална кохезија на локално ниво. Учесниците предложија дека локалниот економски совет може да го пополни местото на ваков механизам, што ќе ја олесни

инклузијата. Стратешкиот борд во Куманово оттука беше заменет со локалниот економски совет, каде што Бордот на упатување може да функционира, односно да има улога на комисија/тело без совет.

Потребата од градење капацитет и подигнување на свеста исто така беше идентификувана како проблем во Куманово. Учесниците забележаа дека има потреба да се сфати СНЕ кое е „полн спектар на можни интервенции заедно со процесот на радикализација, **вклучувајќи мерки за превенција (ВМП)**, како и мерки за реставрација на пострадикализација, како дерадикализација, неангажираност, рехабилитација и реинтеграција”⁴⁵. Повторно, учесниците во Куманово ја нагласија нивната потреба со протоколите и процедурите за развој при одредување случаи каде што индивидуата ќе биде вратена на полицијата додека го прифаќа моделот за превенција и таргетира на фаза на процеси за радикализација. Вреди да се земе предвид фактот дека политиките во заедницата во Куманово се засилуваат со посебни обуки за насилан екстремизам, што не е случај со остатокот на целните општини.

Во однос на ризикот, учесниците сметаат дека структурата на моделот е прилично проширена и може да се искомплицира бидејќи ќе вклучи координација на многу институции во однос на сподедувањето информации и заштитата на податоци.

Учесниците предвидуваат вклученост на многу спортови, културни и религиозни заедници, како и медиуми коишто имаат улога на поддршка на заедницата во однос на индивидуите ранливи кон радикализација што се дел од моделот за превенција. Овие чинители се претставени во Додаток 4 од списокот на услуги.

8.4. Скопје

Скопје се смета за бастион на религиозната и националистичката радикализација. Дури и пред конфликтот во 2001 година, но посебно по случувањата, меѓуетничките и религиозните поделби не беа успешно подобрени, а како резултат на тоа се создаде плодна почва за религиозна и етничка радикализација што доведе

⁴⁵ Hedayah, Introduction to Counter Violent Extremist, Resources on Key concepts and Definitions, November 2018, p.6.

кон насилство. Крвките односи во заедницата придонесоа за религиозната нетолеранција меѓу двете најголеми религиозни заедници – муслиманите и православните христијани. Понатаму, непријателството меѓу локалните членови на спортските навивачки групи коишто си имаат историја во нивната етничка или религиозна омраза, ги прави општината Чаир и околните населби подложни на меѓуетнички и меѓурелигиски судири. На крај, сегрегацијата во училиштата е еден од водечките фактори што придонесуваат кон радикализација што води до насилен екстремизам.

Ризикот да се работи со индивидуи кои се ранливи на радикализам е во тоа што индивидуите може да бидат стигматизирани според различните етнички, религиозни или политички групи, па оттаму потребен е пристапот за целосно општество за да можат локалните чинители да вложат напори за превенција од радикализација и насилен екстремизам. Ова е од основна важност за етничките и религиозни мешани општини како општините од Градот Скопје: Чаир, Гази Баба, Центар, Аеродром и Сарај.

Уште еден ризик што бил забележан на работилницата за развој на политики во Скопје е иницијативата за процесот на одвраќање којшто беше оспорен како резултат на ниското ниво на граѓанско дејствување во градот. Учесниците изразија загриженост што граѓаните нема да бидат проактивни и нема да ја откријат личноста што ја познаваат на моделот за превенција освен ако не се подигнат свеста и капацитетот со дополнително дејствување на некои специфични чинители како соседните единици (рурални и урбани). Како и да е, во некои општини во Градот Скопје, како Чаир и Сарај, било предложено да има директно подигнување на свеста и вложување напор во чајџилниците каде што претежно се собираат членови на машката заедница.

За да се заслабне ризикот, потребно е да се работи одблиску со медиумите за тие да можат да изградат содржина и да ги информираат граѓаните за знаците на радикализација, но и да има можности во општините за намалување на ранливоста кон радикализација.

Учесниците посочиле дека механизмот на упатување мора да биде едноставен за да биде функционален: индивидуите не смее да

бидат изгубени во административен лавиринт. Оттука, важно е институциите да се добро поврзани и нивните улоги и одговорности да се регулираат со протоколи. Дополнително, во скопските општини каде што нема подрачни канцеларии од центарот за социјална работа, еден социјален работник треба да биде назначен како дел од Бордот на упатување од општината. Сите членови од Бордот на упатување треба да добијат соодветна ренумерација за да може системот да функционира.

Анекс 1: Договор за споделување информации

Сите институции и јавни установи кои се вклучени во превентивниот модел за упатување индивидуи со цел градење отпорност кон радикализација која може да доведе до насилан екстремизам ја склучуваат оваа:

СПОГОДБА ЗА ЗАШТИТА НА ПОДАТОЦИ И (НЕ)СПОДЕЛУВАЊЕ

Член 1

Доверливоста и заштитата на информациите на индивидуите кои се влезени во системот на упатување се одговорност на членовите на Одборот за упатување и раководителот на случајот.

Тие се одговорни за сите активности на поддршка на индивидуата која е влезена во системот на упатување.

Членовите на Одборот за упатување и раководителот на случајот се должни веднаш да ги известат Стратешкиот одбор и Дирекцијата за заштита на податоци при сомнеж за неовластено користење или обид за неовластено користење податоци за индивидуата од кое било лице кое не е член на Одборот за упатување или е член на безбедносните структури без налог за пристап до личните податоци за индивидуата која е влезена во системот за упатување.

Вашите податоци, оценката на ризик и планот за поддршка се безбедни.

Член 2

Институциите кои се членови на превентивниот модел за упатување на индивидуи ги споделуваат податоците од личните досиеја на индивидуите кои се влезени во системот на упатување.

Институциите кои се членови на превентивниот модел за упатување на индивидуи ќе вршат соодветна промена на сите информации поврзани со индивидуата, а согласно проценките на ризик направени во рамки на системот за управување и поддршката понудена на индивидуата за градење на отпорност кон радикализација.

Институциите кои се членови на превентивниот модел за упатување на индивидуи во ниту еден случај не смеат да ја репродуцираат содржината од личните досиеја на индивидуите кои се влезени во системот на упатување и да ги користат за други потреби/цели кои не се поврзани со поддршката која индивидуите треба да ја добијат со цел градење отпорност кон радикализација која може да доведе до насилан екстремизам.

За членовите на превентивниот модел од најголемо значење се безбедноста, здравјето и благосостојбата на индивидуите кои се влезени во системот за упатување со цел унапредување на нивната отпорност кон радикализација.

Член 3

Доколку дојде до прекршување на која било од заложите утврдени со оваа спогодба, се суспендира членството во Одборот за упатување на членот во кое било време, без претходна најава и на кој било начин ќе се прекине пристапот до личните податоци на индивидуата влезена во системот на упатување.

Институциите кои се членови на превентивниот модел за упатување на индивидуи се согласуваат и имаат право да го суспендираат нивниот претставник доколку:

1. недвосмислено ги прекршува заложите од оваа спогодба;
2. неактивност од страна на членот на Одборот или
3. експлицитно непостапување во проценката на ризици или поддршката која се дава на индивидуите кои се влезени во системот на упатување.

Секој член на Одборот за упатување се согласува дека во кое било време, без претходна најава, може да биде суспендиран доколку која било од претходно наведените ситуации настане.

Член 4

Членовите на превентивниот модел освен информации од личните досиеја, оценките на ризик и плановите за поддршка кои се споделени со останатите институции и установи вклучени

во превентивниот модел, исто така прибира информации за комуникацијата и однесувањето на индивидуите вклучени во системот на упатување кои може да ја зајакнат отпорноста од радикализација.

Ова подразбира дека членовите на Одборот за упатување се обврзуваат да управуваат со податоците и информациите на индивидуите кои се влезени во системот и да ги споделуваат со останатите членови на Одборот.

Информациите може да бидат користени од страна на Стратешкиот одбор и безбедносните услуги, но во анонимна форма за статистичка анализа на трендови со цел подготовка на мерки и активности за превенција и справување со радикализација која може да доведе до насилан екстремизам.

Анекс 2: Модел на Гостивар

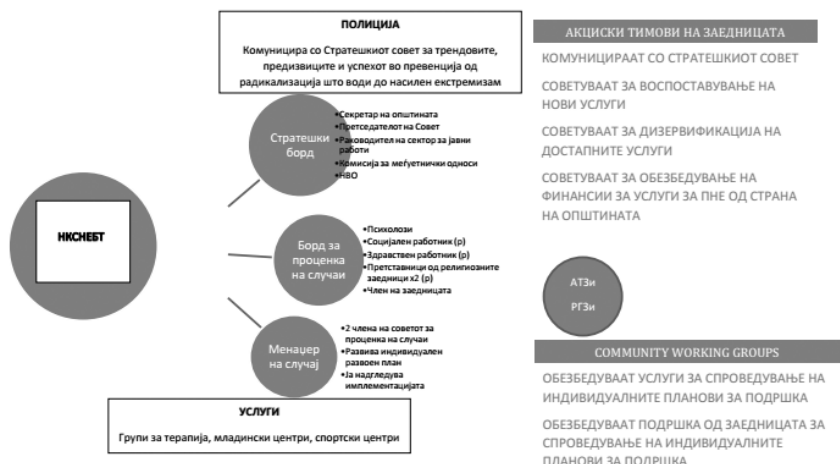
Гпстивар ростер услуги

Општина	Име на организација	Дејност	Контакт
Гостивар	Културно здружение „Дунек“ Гостивар	Театар „ДУНЕК“ Гостивар	Театар Дунек: https://www.facebook.com/teatar.dunek Културно здружение Дунек: https://www.facebook.com/%D0%9A%D1%83%D0%B%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE-%D0%B7%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%94%D0%A3%D0%9D%D0%95%D0%9A-%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%80-418230078280844/
Гостивар	Центар За Современа Едукација ТЦЕ Гостивар	Едукација за деца од предучилишна и училишна возраст	Контакт телефон: 070 228 644 Адреса: Циглана 1 бр.29 https://www.facebook.com/pg/Центар-За-Современа-Едукација-ТЦЕ-Гостивар-794781910542481
Гостивар	КК Гостивар 1954	Кошаркарски клуб	https://www.facebook.com/kkgostivar/
Гостивар	ФК Гостивар	Фудбалски клуб	Електронска пошта: kfggostivari@gmail.com https://www.facebook.com/KFG-Gostivari/
Гостивар	Здружение за грижи и воспитување на децата на општина Гостивар		Електронска пошта: j-angelko@live.com
Гостивар	Шотокан Карате клуб Полог	Карате клуб	Контакт телефон: 078 288 747 Електронска пошта: andrievski.goce@gmail.com ; kkpolog@hotmail.com https://www.facebook.com/pg/Shotokan-Karate-Klub-POLOG-Gostivar-292562644943065
Гостивар	Асоцијација за интеграција на ромите „Месечина“	НВО	Контакт телефон: 042 222 271 Адреса: Браќа Гиноски Електронска пошта: mesecina@mesecina.org.mk Веб сајт: http://www.mesecina.org.mk
Гостивар	Центар за женски права Етика	НВО	Контакт телефон: 072 622 274 Адреса: Никола Парапунов https://www.facebook.com/Etika-916672075121226/
Гостивар	Ж.К.К. Гостивар	Женски кошаркарски клуб	https://www.facebook.com/%D0%96%D0%9A%D0%9A-%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%80-139357186171331/

Гостивар	Планинарски спортски клуб Бистра	Спортски клуб	Контакт телефон: 075 433 781 Електронска пошта: bistragostivar@gmail.com ; zzdravkovic2006@yahoo.com
Гостивар	НУ Центар за култура АСНОМ	Центар за култура	Контакт телефон: (042) 215-760 Адреса: бул. „Браќа Ѓиноски„ б.б.
Гостивар	Општински сојуз на здруженија за техничка култура – Народна техника Гостивар	Ширење на техничката култура, откривање и развој на талентот на младите во науката и техниката	Контакт: +389 42 520 433 ; +389 70 345 259 Адреса: ЈНА бб Електронска пошта: narodnatehnika_gostivar@yahoo.com
Гостивар	Фудбалски клуб Риниа с. Неготино	Фудбалски клуб	Контакт телефон: 071563163 Електронска пошта: kf.rinia@hotmail.com
Гостивар	Организација на жените турци во Македонија Гостивар		Електронска пошта: matukat@hotmail.com
Гостивар	Здружение Младински совет на Гостивар		Електронска пошта: mladinskisovetnagostivar@yahoo.com
Гостивар	Женски центар Гостивар		Електронска пошта: Velichkoska@t-home-com
Гостивар	Здружение на ликовни уметници во Македонија – Draudacum		Електронска пошта: draudacum@gmail.com
Гостивар	Фондација за наука, култура и уметност Илксав		Електронска пошта: ilksavgostivar@hotmail.com
Гостивар	Асоцијација за демократска иницијатива		Електронска пошта: adi@adi.org.mk
Гостивар	Центар без граници		Електронска пошта: marigona_xhaferi@hotmail.com
Гостивар	Здружение за просвета култура и уметност Намик Ефенди		Електронска пошта: namikefendi@hotmail.com
Гостивар	Заншин Доџо	Карате и фитнес центар	Контакт телефон: 078 288 747 Адреса: Борче Јовановски https://www.facebook.com/pg/shotokankarateklubpolog
Гостивар	ГАКУД “Браќа Ѓиноски” Гостивар	Културно уметничко друштво за чување на традициите и фолклорот (играорна)	https://www.facebook.com/pg/brakjaginoski

Анекс 3: Модел Тетово

ТЕТОВО

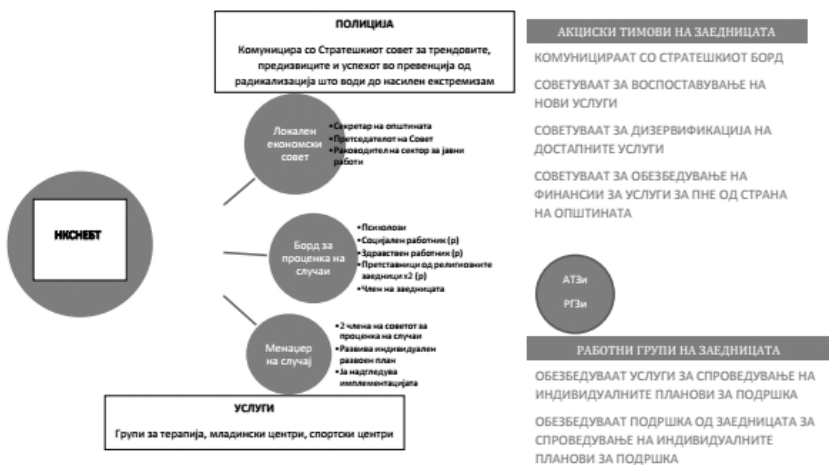
Тетово roster услуги

Тетово	Менада	градски женски младински хор	Контакт телефон: 044 337558 Вебсајт: http://www.hormenada.mk https://www.facebook.com/hormenada/
Тетово	Лале	Градски детски хор	Контакт телефон: 044 337558 ; 078 240797 Адреса: Гоце Делчев 234 Вебсајт: http://hormenada.mk/detski-hor-lale/
Тетово	Сојуз на албанската жена во Македонија		Електронска пошта: albanskata-zenanamakedonija@gmail.com
Тетово	Скијачки клуб Шкендија		Електронска пошта: shkendijas-ki@gmail.com
Тетово	До Јенг Кун	Кик-бокс клуб	Електронска пошта: do-jeng-kun@hotmail.com
Тетово	ФК Шкендија	Спортски клуб	Електронска пошта: shkendijafc@gmail.com
Тетово	Одбојкарски клуб Шкендија	Спортски клуб	Електронска пошта: pellumbve-la@yahoo.com
Тетово	Општински сојуз на училишен спорт		Електронска пошта: lidhja_sportive@hotmail.com

Тетово	Педагози	Здружение	Електронска пошта: shoqata.pedagog-tetov@hotmail.com
Тетово	Атлетски клуб тетово	Спорт	Електронска пошта: atletski_klub@yahoo.com
Тетово	Женски одбојкарски клуб Шкендија	Спортски клуб	Електронска пошта: zenskiskendi-ja@live.com
Тетово	Здружение на ликовни уметници		Електронска пошта: shaft.tetova@gmail.com
Тетово	Летечка Театарска Труппа	Театар	Контакт телефон: 070 672 811 Електронска пошта: letecka_teatarska_trupa@yahoo.com https://www.facebook.com/pg/leteckatearskatrupaa
Тетово	КУД Свети Сава	За српската заедница	Електронска пошта: kudsvisetisava-tetovo@gmail.com https://mk-mk.facebook.com/pg/kudsvisetisavatetovo
Тетово	Женски форум		Контакт телефон: 044 337 440 Електронска пошта: info@forumi.org.mk Вебсајт: http://www.forumi.org.mk

Анекс 4: Модел Куманово

КУМАНОВО

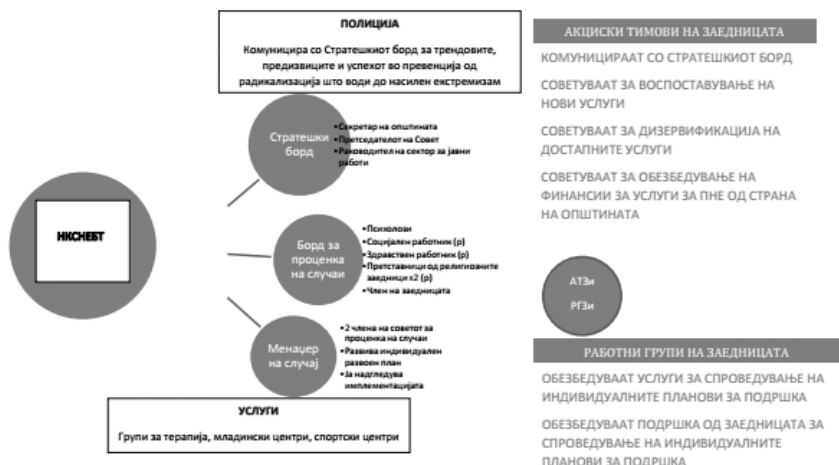

Куманово растер услуги

Куманово	КУД Панче Пешев	Културно уметничко друштво (играорна)	Контакт телефон: 078/ 258-032 Адреса: Кирил и Методиј 6б. (гимназиски двор) https://en-gb.facebook.com/kud-pancepesev.kumanovo/
Куманово	Театар Куманово	Театар	Адреса: Кирил и Методиј б.б. https://teatarkumanovo.mk/
Куманово	НУЦК Трајко Прокопиев	Театар	Контакт телефон: 031 423 950 Адреса: Свети Кирил и Методиј, Куманово 1300
Куманово	Општински сојуз на спортови		Електронска пошта: osskkumanovo@yahoo.com
Куманово	Центар за интеркултурен дијалог	Здружение	Контакт телефон: 031 421 330 Електронска пошта: info@cid.mk http://cid.mk/
Куманово	Младински совет		Електронска пошта: kumanovoyouthcouncil@gmail.com https://www.facebook.com/KumanovoYouthCouncil/
Куманово	Агатсу	Аикидо клуб	Електронска пошта: agatsudojo@yahoo.com
Куманово	Наим Фрашери	Здружение на наставници албанци – Куманово, Липково	Електронска пошта: lash_kumanove@yahoo.com
Куманово	Младински совет за прекугранична соработка - Keshilli rinor per bash-kepunim nderku-fitat	Зружение	Електронска пошта: arsovski86@gmail.com
Куманово	Здружение на просветни работници Куманово		Електронска пошта: prosvetni.rabotnici@gmail.com

Анекс 5: модел Скопје

СКОПЈЕ

Скопје роoster услуги

Општина	Име на организација	Дејност	Контакт
Скопје	Ансамбл на народни игри и ора – Орце Николов	Играорна	Контакт телефон: 02 311 6117 ; 077-577-595 ; 070 349 349 Адреса: Гоце Делчев 4 Електронска пошта: ornik@t.mk
Скопје	АКУД Мирче Ацев	Играорна	Контакт телефон: 02 306 6808 Адреса: Дрезденска 6.6. п.фах 456 Електронска пошта: akud@ukim.edu.mk
Скопје	Фолклорно студио Етнос	Играорна / Здружение на граѓани	Контакт телефон: 070 338 261 Адреса: Злате Михајловски 26 Вебсајт: http://www.studioetnos.org
Скопје	Ансамбл за народни песни и ора – Танец	Играорна / Национална установа	Контакт телефон: 02 246 1021 Адреса: Бенјамин Мучуковски 7 Електронска пошта: tanec@tanec.com.mk Вебсајт: http://www.tanec.com.mk

Скопје	Фолклорни бисери	Играорна	Контакт телефон: 070 222 625 Адреса: булевар АСНОМ 74 https://mk-mk.facebook.com/pg/folk-lornibiseri/about/?ref=page_internal
Скопје	Театарска Младина на Македонија	Национално тело во кое членуваат здуженија, театри итн.	Контакт телефон: 070 205 839 Електронска пошта: nelkomk@gmail.com https://www.facebook.com/Teatarska-Mladina-na-Makedonija-2015445328596532/
Скопје	Буден театар	Театарска група - HBO	Контакт телефон: 077 817 452 Електронска пошта: budenteatar@gmail.com Вебсајт: http://www.budenteatar.org https://mk-mk.facebook.com/pg/BudenTeatar
Скопје	Сенки и облаци	Театарска група	Контакт телефон: 075 426 943 Електронска пошта: shadowsandclouds.theater@gmail.com Вебсајт: http://www.shadowsandclouds.net https://www.facebook.com/pg/senkioblaci
Скопје	Македонски народен театар	Театар	Контакт телефон: 02 321 6725 Адреса: 11 Март бр. 3 Електронска пошта: info@mnt.mk Вебсајт: https://mnt.mk/mk/
Скопје	Драмски театар	Театар	Контакт телефон: 2 3063 388 Електронска пошта: info@dramskiteatar.com.mk Адреса: ул. Шекспирова 15 Вебсајт: https://dramskiteatar.com.mk
Скопје	Кошаркарски клуб МВП Скопје	Вршат уписи на деца во школи	Електронска пошта: kkmvpskopje@yahoo.com https://www.facebook.com/pg/MVPSkopje
Скопје	Кошаркарски клуб Вардар	Кошаркарски клуб	Контакт телефон: 02 323 2999 Електронска пошта: kkvardar@gmail.com Вебсајт: http://kkvardar.mk https://www.facebook.com/pg/KosarkarskiKlubVardar
Скопје	КК Работнички	Кошаркарски клуб	Контакт телефон: 070 239 327 Вебсајт: http://kkrobotnicki.mk https://www.facebook.com/pg/KK.Rabotnicki.Skopje
Скопје	КК МЗТ Скопје	Кошаркарски клуб	Контакт телефон: 02 2444 567 Електронска пошта: contact@mztoskopjeaerodrom.mk Адреса: Бул.Јане Сандански бр.1 Вебсајт: https://www.mztoskopjeaerodrom.mk

Скопје	ФК Македонија Г.П 1932 АД	Фудбалски клуб	Контакт телефон: 02 2050 106 ; 075258030 Електронска пошта: fk_makedonija@yahoo.com.mk Адреса: ул. Ѓорче Петров бр.33 ; ул.Мице Козар б.б.
Скопје	ФК Вардар АД	Фудбалски клуб	Контакт телефон: 02 3130 712 Електронска пошта: fc_varдар.skopje@yahoo.com Адреса: бул. Илинден бр.82 Вебсајт: www.fkvardar.mk
Скопје	ФК Работнички АД	Фудбалски клуб	Контакт телефон: 070 629 814 ; 078 341 825 Електронска пошта: fcработнички@yahoo.com ; contact@работнички.com Адреса: ул Македонија бр.10/1-1 Вебсајт: www.rabotnicki.com

